

A tartalomról:

Avigdor Hameiri: A törzsek szinedrionja. — Kisteleki Ede: Fölsírnak... (vers). — Kisteleki Ede: Szombatok szombatja (vers). — Somlyó Zoltán: A halott és a kis fiú. — Nádain Pál: Léon Bakstól Leon Zackig. — Patai Edit: Hajnali riport egy kórházteremből. — Tabán Gyula: A nagyapám és az apám (vers). — Dr. Karl Schwarz (Berlin): Käthe Ephraim-Marcus. — Székely Ferenc: Kner Izidor jubilál. — Dr. Naményi Ernő: A Knerek. — Sebesi Ernő: Aki onnan jön. — Paul Goodman: Portugál marannusok között. — Sydney Carton: Mikor először voltam zsidó. — Kiss Arnold: Mint más... (vers). — Hermann Károly: Zsidó vagyok! (vers). — Bettelheim Samu: A Brüll-család. — Patai József beszéde Kisteleki Ede síremlékénél. — Dr. S. Miller (Yonkers): Zsidó valóság. — Edmond Fleg (Paris): A kétszívű zsidó. — Zsidó humor. — Dr. Lantos Tivadar: „Nemzedékek mennek, nemzedékek jönnek...” — Tollhegyről. — Új könyvek. — Krónika és Szemle. — Huszonhárom illusztráció és két melléklet.

ZOLT ÉS JOVO

ZSIDÓ IRODALMI MŰVÉSZETI TÁRSADALMI ÉS KRITIKAI FOLYÓIRAT

SZERKESZTI ÉS KIADJA

DR. PATAI JÓZSEF

SZERKESZTŐSÉG: BUDAPEST - WIEN - BERLIN

MULT ÉS JÖVŐ SZERKESZTŐSÉGE ÉS KIADÓHIVATALA
BUDAPEST, V., VILMOS CSÁSZÁR-ÚT 34

Felelős szerkesztő és kiadó:
DR. PATAI JÓZSEF

Megjelenik
minden hó elején

Telefonszám:
199—55

Kiadóhivatali igazgató:
VIRÁG GYULA

Előfizetési díj egész évre: 24 Pengő, Romániában 900 Lei, Csehszlovákiában 160 Kc, Jugoszláviában 350 Dinár,
Ausztriában 32 Schilling, Németországban 20 Mark, Amerikában 5 Dollár.

HELYREIGAZÍTÁS!

E helyen 1928. január 1. óta egy hirdetésem jelent meg, amely helyreigazításra szorul. Azt hirdettem, hogy egyedül én tisztítok klórmész nélkül lágyított (eső) vízben. Akkor így is volt.

Klórmész nélkül lágyított (eső) vízben tisztít Szabó Rezső úr tisztelt barátom tulajdonát képező Duna Gőzmosógyár 1929. május 1. óta, ezt követőleg pedig a Szelezky András úr gőzmosó üzeme is.

E hirdetésben olyan fióküzletem címét is közöltem, amely három évvel ezelőtt megszűnt. Ebből látható, hogy a lapsus nem rosszhiszeműség következménye.

Tudomást szerezvén róla, ezennel minden felhívás nélkül rektifikálok és kérem e nevezett cégek elnézését,

«KIRÁLY» GŐZMOSÓDA
FESTŐ ÉS VEGYTISZTÍTÓ
WEISZ ANDOR
BUDAPEST

IV., Magyar-utca 3. — Tel.: Aut. 851—29
VII., Király-utca 15. — Telefon: J. 313—35
V., Bálvány-utca 23. — Tel.: Aut. 243—85
VII., Dohány-utca 20. — Telefon: J. 313—35
V., Váci-út 170. — Telefon: 931—29

HOFFMANN

KÉPKERETGYÁR
BUDAPEST

IV., KÁROLY-KÖRÚT 28.
IV., GERLÓCZY-UTCA 5.

TELEFON:
892-39.
893-05.

Ha jól és olcsón akar étkezni, úgy keresse fel a

Elsőrendű konyha
Menü rendszer

HOLLÄNDER-FÉLE ORTH. כשר KIFŐZÉST

VII., Rombach-utca 12. I. em. 3

Előfizetők előnyös árkedvezményben részesülnek *

Vidéki kereskedők találkozó helye

Családok részére, vagy bárkinek kosztot kívánatra házhoz is küld

REMÉNY

DR. MOLNÁR ERNŐ

SZERKESZTŐSÉG ÉS KIADÓHIVATAL:
BUDAPEST, IV., MAGYAR-UTCA 3. SZÁM
FÉLÉVI DÍJ 4 PENGŐ. * MUTATVÁNYSZÁM DÍJTALAN.

GROSZ LIPÓT

uriszabó terméi

BUDAPEST

VI., Vilmos császár-út 17. sz.

Telefon: Automata 10-7-73

Raktáron csakis elsőrendű angol szöveteket tart * Szabása a divatnak teljesen megfelelő * Kiállításuk elsőrendű, a legkényesebb ízlést is kielégíti * Árai rendkívül mérsékelték Fazonmunkát készséggel vállal

Egy próbarendelés meggyőzi arról, hogy kevés pénzért rendkívül jól kap

Marek Swarz (Paris): Izsák megáldja Jakobot — Isak segnet Jakob

A Behrmann (Tel-Aviv): A jeruzsálemi szentély helye

A Mult és Jövő 1932 júniusi műmelléklete

Abel Pann (Jeruzsálem): Ézsau

*Abel Pann (Jeruzsálem): Jakob fiai
Die Söhne Jakobs*

MULT ÉS JÖVŐ

* ZSIDÓ MŰVÉSZETI, IRODALMI, TÁRSADALMI ÉS KRITIKAI HAVI FOLYÓIRAT *

SZERKESZTI: DR. PATAI JÓZSEF * XXII. ÉVFOLYAM, 1932 JUNIUS

AVIGDOR HAMEIRI: A TÖRZSEK SZINEDRIONJA

Avigdor Hameiri, mint a Pen-Klubok kongresszusának meghívott tiszteletbeli vendége, másfél napi késéssel érkezett Budapestre repülőgépen, úgy hogy még részt vehetett az összes tanácskozásokon. Felszólalásának elmaradását és a kongresszus egész struktúráját világítja meg alábbi cikke:

Nem akarunk pesszimisták lenni és hinni, hogy a Pen-Klub tizedik világkongresszusa a klub általános eszméjének csődjét jelenti. Minékünk, az újhéber Palesztina-Pen-Klub tagjainak pesszimistáknak lenni nem szabad: a mi életünk a nagy Hit, az Emberben és jobb sorsában való bizalom jegyében folyik a Próféták földjén. Azonkívül: mi nem ünnepi hangulatban jöttünk résztvenni a tizedik kongresszusban. A mi számunkra ennek a konferenciának, mely a világkultúra alkotóinak és irányítóinak Gyülekezete — felsőbb bíróságnak kellett volna lennie. A Nagy Szinedrionnak, aki elé vinni akartuk egy kétségbeejtett nép hallatlan erőfeszítésű alkotó akarátát és segítségét, igazságot kérni tőle. Igazságot a meg nem értés, a légbőlkapott vádak és a középkori ízű rágalmak ellen:

Segítséget a Kultúrától — a Politikával szemben.

Ezért volt kétszeres örömünk nekünk a tizedik kongresszus fő programpontja: „miképpen tudnák a Pen-Klub tagjai szolgálni a Békét politika nélkül?” Mert, ha van valaki, aki tudja, milyen ellensége a politika az alkotó béke kultúrájának, ha valaki sejti, hogyan nyálazza a politika pókja röpképtelenné az emberi alkotás selyem szárnyait — úgy mi, az újhódó Palesztina Pen-Klubjának a tagjai, a vérünkkel szentesítjük ennek a mártíromságát. Minálunk nem a cenzúra köti a szabad szót —; minálunk a béke politikai ellenségei annak az ifjúságnak a kezéből kényszerítik ki az ekét, hogy helyébe fegyvert ragadjon, amely ifjúság a Béke és a Munka országába menekült hozzánk és amelynek aratódalaiba és szüreti táncaiba a politika harci hangokat és hottentota koponya-táncokat akar belehurrázni.

Ezért jelent nekünk egy Pen-kongresszus többet,

mint bárki másnak és ezért szentebb minékünk a tizedik kongresszus programja, mint bárki másnak ezen a világon.

És ugyanezért keserűbb a mi csalódásunk e kongresszusban mindenki másénál. Mi, akik ősi héber tradíciónk szemeivel a kultúra „Felsőbb Bíróságát” láttuk a világ poétáinak és esztétikusainak pódiumán, mi, akik Szinedrionnak nevezzük a Pen-Klubot, — rövid egy-két órán belül szomorúan láttuk, hogy a bírósággá emelkedendő klubtagok vádoló vádlottakká lettek és a Szinedrion — a „törzsek szinedrion”-ja lett. Nem a politika világ-garázdálkodása ellen emeltek itt prófétai szót, de *annak eszközeivel, a mások politikáját támadták, és a világkultúra, a béke-szellem helyett — mindegyik a saját pártjának a különböző ideálok védőpalástja alatt garázdálkodó politikáját védte minden lelkipurdalás nélkül.* — Ezért lett a kongresszus két pártvezér demagóg viaskodásának arénájává. A világmegváltás nevében szabadságot szónokló és az aranykarpereces női kacsók tapsainak hajlongó Ernst Toller mindenféle szellem-üldözésről beszélt, csak az orosz inkvizíciókról nem akart sehogyan említést tenni, az olasz fascista-gesztusú Marinetti pedig egyenesen tiltakozott ellene, hogy a békéről beszéljünk, „mivelhogy a békéről való szó már magában véve politika!”

Ebben az atmoszférában kár lett volna megszensteleníteni a mi kétezer éves világfájdalmunk panaszát.

Ezekbe a fülekbe nem lehetett kérni: testvérek, adjatok hét percet az életetekből minékünk is, gyertek el hozzánk és lássátok szemeitekkel, van-e emberi ideál, amely nem a Próféták mai földjén sarjad valósággá, emberi boldogsággá, eszme-vallássá e nyomorult, önmagát emésztő világ számára?

És látnunk kellett őket emberi gyarlóságukban is. Látnunk kellett őket a búcsú-vacsorán, ahogy az egyik kétszer utasítja vissza a húsos tálat, mert nem ő kezdte meg, hanem más; ahogy a másik meg van sértve, mert nem az asztalfőre ültették; a harmadik becsmérli a bort (a magyar bort!), mert „jobbhoz

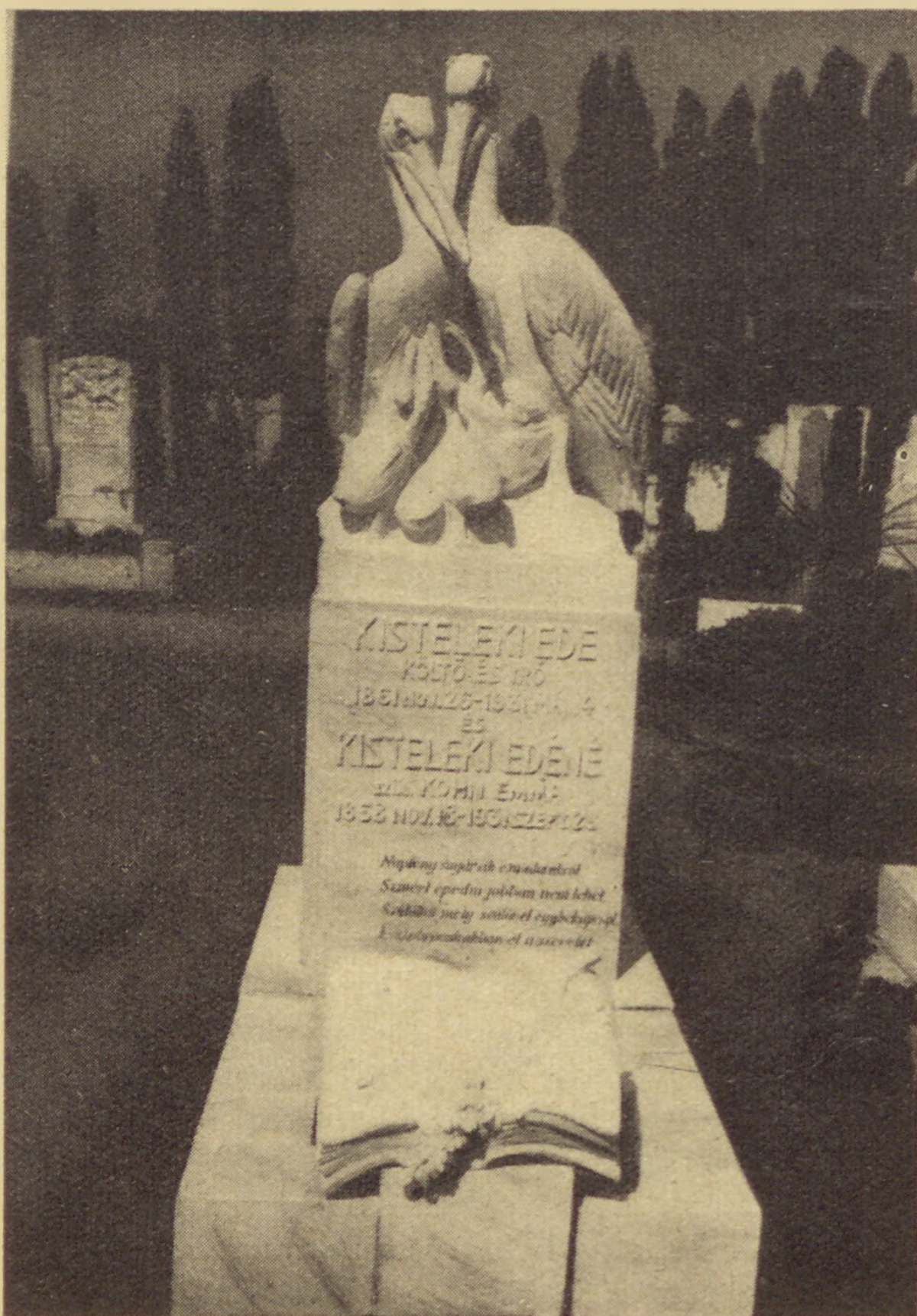
van szokva"; a negyedik, aki tegnap a legfontosabb ülést hagyta félbe, mert „megismerkedett egy pesti szépséggel“, az ötödik nem akar beszélni, mert „gyenge“ volt, mikor szóra emelkedett.

És látnunk kellett a nő-tagokat arany láb-perecekkel és monoklikkal és meztelen komolytalanságaikban. Látnunk kellett mindezeket, hogy megtudjuk, istenem, mily messze van az emberi kultúra alkotója attól, amit mi akarunk Palesztinában, attól, ami nekünk fáj és mindattól, ami a mi számunkra kultúra, béke, cél, boldogság: Ember.

Nem vagyunk pesszimisták. Ha azok volnánk, nem égnénk élő fáklyákként a jövőbe való reményünk perzselő máglyáján dalolva és táncolva a mi chaluc-táncainkat. De egyelőre le kell mondanunk arról, hogy a Pen-Klubban a Nagy Szinedriont lásuk. Nem angyalokat akarunk látni benne, de embereket, akik az emberi szenvedés nyögő hangján beszélnek a Pen-Klub kongresszusán. Erre pedig egyelőre várunk kell. Várjuk azt a Pen-kongresszust, amelyben nem párt-tagok versenyeznek a tapsért, hanem a szomorú, de bízó próféta-apostolok világgá dörgik azt az igazságot, amelyért minden percben várják a keresztrefeszítésüket.

Mi várunk.

Az évezredes Messiás-várás népének a fiai vagyunk.

Kistelegi Ede síremléke. Istók János szobrászművész alkotása
Grabmal des Dichters E. Kistelegi

Kistelegi Ede: Versek

— A költő hátrahagyott verseiből —

Fölsírnak . . .

Fölsírnak sóhajos zokogó jajba,
Könnyes, komor, sirámos énekek,
Fáradt tusák nyílnak panasz szavakra,
Dobog a szívkeserv, a hang remeg.

Évezredek küzdelme mámorának
A büszkesége majd zöngésbe ver,
Az ég elé széles, kitárult szárnyak,
S felnyúl a borral telt ezüst kehely.

Istent dicsérő, dallamos himnusz zúg át,
S emelkedik a frigyszekevény előtt,
Illat tömjénivel a vértanuság,
S további szenvedésre gyűjt erőt.

Kitárt, ölelő karral hogy körözzön
Keblére élőt mind az ég alatt,
Az ember itt ahány: testvér a földön,
Szeresd felebarátod, mint magad.

Légy hű, tégy jót, kerüld a Sátánt, rosszat,
Édenbe, boldogságra ez vezet,
Az ősi szent tanítás harmatoztat,
Ihlett szemekből lassú könnyeket.

Szombatok szombatja

A szentegyház minden köve utánam,
Mint élő kürt hozsannát zeng tovább,
Mennyei dal az uccák alkonyában
Utánam küldi visszhang szózatát.

Lelkem betölt a karnak himnuszával,
S könnyet hajt az áhitat, mely elfogott,
Miként a nap, ha már égbe szárnyal,
Az esti pírban vet újabb lobot.

S mikén évezredeknek napsugára
Föllobban szénbányáknak mélyiből,
Érzést a templom fénye von zománcba,
S megóv hétköznapiaknak szennyitől.

S amit megvon robot, a munka, élet,
A szombatnapi nyugalom helyett,
Mely hord gyermekkori sok szép emléket,
Egy messze csönd befutja lelkemet.

A csönd, amely mindent elsimít összhangba,
S létem, mely egybeforr, a végtelen:
A szombatok szombatja szent nyugalma,
Küzdés után amelyhez érkezem.

A „Pogrom“ című filmből

SOMLYÓ ZOLTÁN: A HALOTT ÉS A KIS FIÚ

Egész éjjel ömlött róla a hideg verejték. Az öregasszony ecetes vízbe mártott rongyokkal törölgette, dörzsölgette. Tett-vett körülötte, szinte már egykedvűen, jól tudta, hogy minden hiába. Még az este megmondta az orvos, hogy ez lesz az utolsó éccaka.

Az öreg ott feküdt, hajnalban már teljesen értelmetlen szavakat mormogott és a két halántékán okkersárgán horpadt a bőr. A szomszédból két zsidó férfi állt a sarokban, kezükben imakönyvvel, időnként félszemmel az ágy felé tekintettek. A szegényes lámpaernyő alól sápadtan sárgállott elő egy huszonötös égő nyomorult fénye. Igazi zsidó nyomorúság lakott itt, a haldokló körül, akinek a hüvelykujja már lassan befelé csúszott a mutató- és középsőujja közé, az újszülött és a halott céltalan tehetetlenségében...

Aztán a két szomszédasszony is beóvakodott, úgyse tudtak volna aludni, tudva, hogy a legjobb szomszédnál a halál angyala kopogtat. Csöndben trécseltek, öreg nők, akiknek már csak a félszívük él, akik mindent már csak a szívük felével éreznek és mindent már csak a félszemükkel néznek.

Az öregasszony szívéből hébe-hóba mély sóhaj tört fel. Könnytelenül nézte a halál pusztító munkáját. Egyszerre oly emberfeletti türelem vett rajta erőt, hogy maga is elcsodálkozott. Fáradhatatlan mozdulatokkal törölte az öreg verejtékező homlokát, az ajkát, amely hörögve állandóan nyitva volt és időnként fehér habos nyál buggyant elő rajta. El-elgondolko-

zott és nézegette az urát. Hát ez lett abból a szép darab emberből?... Még néhány év előtt erős volt és hogy tudott enni, hogy felcsillogtak még a szemei, ha tetszett neki valami... Ó, Istenem, milyen semmi is az ember...

Most hirtelen arra gondolt, hogy bizony itt nincs mit szépítgetni, mit reménykedni, halotti ruháról kell már talán egy óra múlva gondoskodni. Hirtelen felkutatatta gondolatban az ócska sárga almáriumot. Ott legalul, igen, ott vannak a tiszta ingek, alig két hete volt nagymosás, majdnem minden tiszta. Aztán a... igen, a fehér fuszeklik is ott fekszenek, két pár is. A talisz meg ott van a másik kisebb szekrényben, a legfelsőbb rekeszben, az imakönyvekkel.. Gyertyára is gondolt, de ezért már szinte megharagudott magára... No, most már mindegy. Tiszta dolog, hogy elkerülhetetlen. Majd hozatni kell gyertyát, péntek este elfogyott az utolsó két szál...

Aztán, mint akinek hirtelen eszébe jutott valami, kihúzta a köténye mögül a zörgő kulcsesomót és odaadta az egyik asszonynak:

— Eredj csak ki a spájzba, hozz be magatoknak valami ennivalót. Meg azoknak ott! — az imádkozó emberekre mutatott.

*

Teltek az órák. Az éccakából hajnal lett, ragyogó tavaszi hajnal, a hajnalból reggel. A haldokló néhány-szor levegő után kapott görcsösen nyitott szájával, amelyben a nyelv már bénultan leragadt és aztán úgy

üldözöttek vigasztalói, az orosz kozáklovak patáit kell túlharsogniok vidám rigmusokkal.

És a kettő közt fejedelmi öntudattal sétál a „marsalik”. Neve homályosan elárulja a származását. Mint nevében, úgy egész lényében van valami a német Marschalk-ból és a francia maréchal-ból. Legalább is: egy vastag gomb a botja végén. De ő szegény már csak a lakodalmak úti marsallja. Helyet csinál a nász-népnek, szétkergeti a pajkos kis bocherokat, ha nagyon közel tolakszanak a menyasszonyhoz. Mulatságos, sőt fűszeres tréfákat is mesél a lakodalmas népnek. A háromszáz éves történelmi festményeken se lyem kaftánban és tánclépések között is megőrizte méltóságát a szegény jó marsalik.

Ilyen „maître de plaisir”-je volt a IV. Sándor és III. Miklós cár udvarának a balett legfőbb szcenikusa, Bakst Léon. Ő a marsalik.

Nemcsak a cári udvaré; az egész akkori színházi világa. A nászünnepek, a tündéresték, a balett-mécénások étvágyának inyes-mestere. Nem, nem azoknak a szegény utazó-bocehroknak, elcsapott kántoroknak, Garabonciás diákoknak fajtájából való, akik a krakói, a bécsi, a dob-uccai tingli-tanglikban csiklandozzák jókedvre az embereket. Az ő habitüei nem a fáradt rőfössegek. Bakst Léon az egész háború-

előtti dekorációs, színpadeffektusos, festői, anyagokban dúskáló és érzéki teátrumnak a bűvészmestere. Egy pazarul előkelő világ szemfényvesztője. Azé a kicsit ópiumos társadalomé, melyet csak a legerősebb ingerek: Afrodite, selyemsuhogás, egy hattyú halálos vergődése, vértől ázott tánchely s más ily szenzációk ejtenek rabul. Bakst hűséges tanítványa a szintén orosz Anisfeld ennek a „fin de siècle” hangulatait, szerelmi emlékeit, impresszionista látomásait fejezték ki egy olyan színszimfónián, melyben minden benne volt a parasztlányok naivságától az udvari rokokó romlottságáig.

És a marsallbotot magasan tartva vitte elől: a marsalik.

*

Ez az irány, mint az egész festői és álmodozó színpad ma már halott. A dekoráció, a szereplőkkel együtt lihegő s játszó színpad elsüllyedt: nincs. Ahogy Bakst mult el, s kortársai is, az osztrák Roller, a német Ernst Stern, vagy Wald színpadi szcenériája. Egy más, merevebb, tektonikusabb, díszítőstílus lépett a helyére: az expresszionizmus színpada.

Kezdetei ott vannak az angol Gordon Craig nagy Hamlet-díszleteiben s ott végződnek valahol a Dybuk színpadán, Nathan Altmann konstruktivista eszközeiben.

Ennek a teátrumnak csupa ácsolt deszkája, fénygerendája, nikkel-alkatrésze, masinákat, kéményeket, csarnokokat jelző szimbóluma, mértani síkjai vannak. Az élet olyan lett, mint a csontvázak rideg, könyörtelen meztelensége. A városok, mint néma kaszárnyák. A halál is egy szigorú rend perspektívájába tolódott: bitófák és krematóriumok jelképezik.

Ez a színpad sem akar már hangulatot teremteni. Csak aláhúzni, kifejezni.

Ám azért ennek is megvan az ő orosz zsidó mestere, a Párizsban élő festők egyik legkitünőbbje, Leon Zack. Ő is megtervezte egy pár romantikus balett színpadát, kosztümjeit (ami ott a legjobb avant-gárdisták kiváltsága). Ez a ragyogó értelmű művész azonban túlzások nélkül tudott építészeti hatást kelteni (épúgy, mint a mi Medgyes Lászlónk), felidézni a hullámos, a spirális vonalakkal távoli világok képzetét, elragadó, sőt metafizikai gondolatokat kelteni azzal, hogy két-három szín hatalmas formáit összetolja.

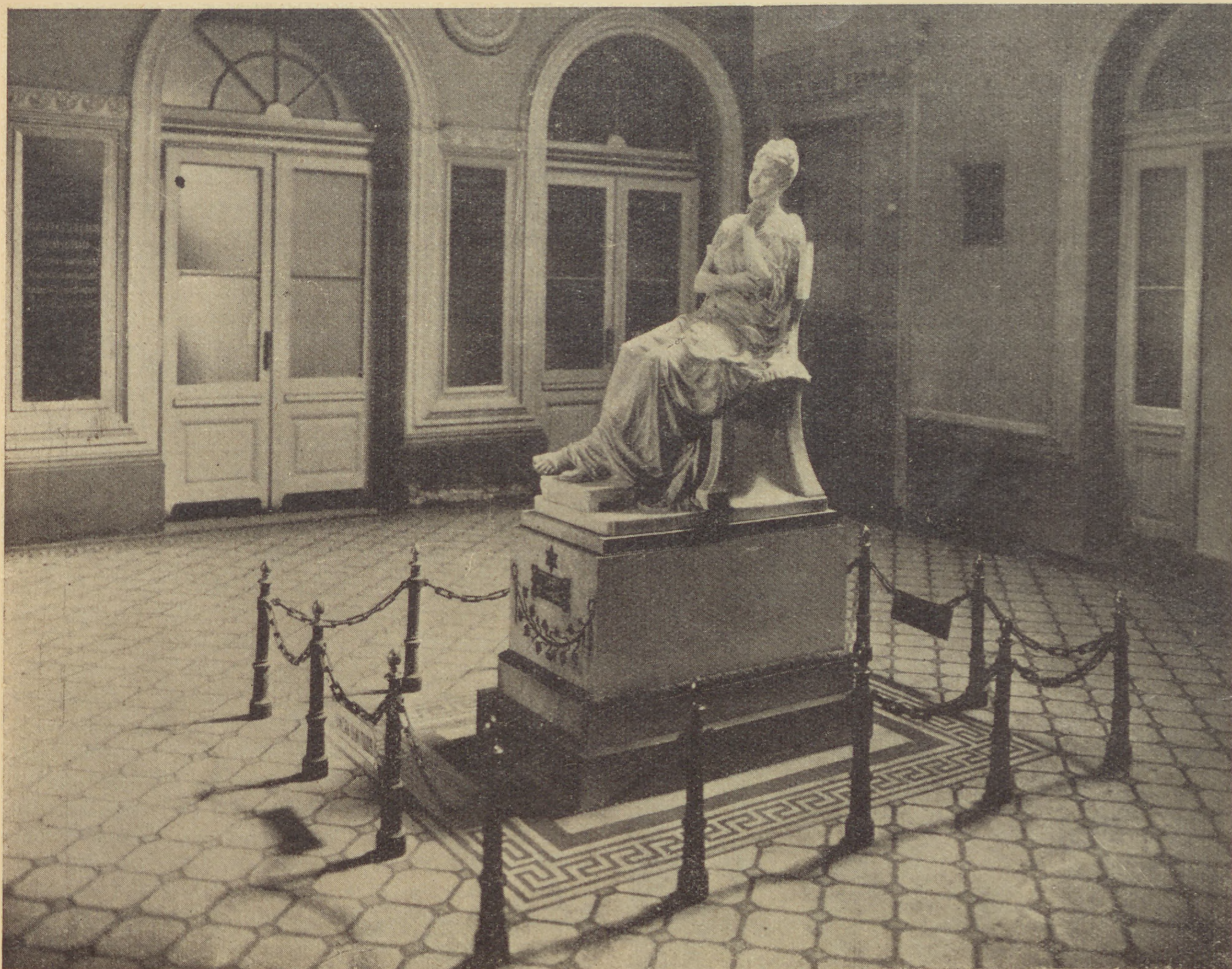
A kubizmus szigorú dogmáitól távol, de époly messze attól az óriási paradicsomkerttől, melyben Bakst mozgott, ez a „keleti” is egy az élettől eltávolodott világ kereteit alkotta meg. A romantika felhőtornyai között...

Mert bármily neve lesz ennek a valóság fölé emelkedő supranaturalis művészetnek, a nagy rezervoárból mindig új vízerecskék fognak feléje csörgedezni. Fiatal emberek, akikben néha a buja és kicsorduló életöröm keresi a vászonfalak közt a kielégülést, néha pedig oly komolysággal néznek a színpadra, mintha új eszmék szószéke volna az.

A marsalik is keletről jön. A hit világa is.

Nicala Sternberg (Paris): *Morbidezza*

*Bródy Adél szobra a Pesti Hitközség Bródy gyermekkórházának előcsarnokában
Das Adele Bródy Denkmal im Bródy-Kinderspital der Pester jüdischen Gemeinde*

PATAI EDIT: HAJNALI RIPORT EGY KÓRHÁZTEREMBŐL

Nem holdog hajnali üdvözet ez, hanem síró köszöntése a reggelnek. Beteg gyerekek... Künn már híboros fénybe öltözik az égboltozat, apró tavaszi rügyek duzzadnak a fényben — benn a nagy hófehér kórteremben az éjjeli ápolónő megkezdte a kis betegek mosdatását... Beteg gyerekek... Ebben a fogalomban szomorúan, szinte lázítóan ölelkezik a kezdet és a vég, az indulás és az elmúlás... Görcsös köhögések, nyöszörgő sírások és gagyogó kiáltások... mama... mama... Belém döbben ez a hajnali koncert, az ártatlan szenvedők hangversenye és hiába csitítom a lázadó kérdéseket... Odaállok az ablakba, felnézek a világosodó, üde égboltozatra, lenézek a zöldelő térségre, átfogom szememmel ezt a kis darab természetet, amely Isten dicsőségét hirdeti. Hiába nézek fel és le, hiába csitítom, újra és újra felbugygyan égve a lélek ostromló örök kérdése... Pedig ezek a gyerekek, akik ide bekerülnek, boldogok... szeretet fogadja őket, a jó orvos meleg, kutató pil-

lantása, segíteni készség és a tudomány minden eredménye.

— Anyuka jöjjön Lacikához!... — Ezzel ébred egy két és féléves kisfiú. Szép barna szeméből óriási könnyek potyognak. Mellette nagyranőtt 13 éves leány tréfásan biztatja: „Már jön a mamád, már jön, épp most fordult be a kapun.” A kicsi nyujtogatja a nyakát, kinéz az ablak felé... Hol — hol — hol? A szája, a szeme kinyílik a nagy várakozásban. A tekintete az ablaktól az ajtó felé gurul... Újabb síró kérdésre görbül a szája... Csak betolakodó vagyok itt e hajnali órán, félve lépek a Lacika ágyához. „Anyuka most reggelizik, megissza a kávéját, aztán jön Lacikához...” A gyerek már mosolyog...

A terem végén, az utolsó ágyban sápadt, vékony kisfiú. A fülét operálták, régi beteg, hófehér mullkötés veszi körül az egész arcát... Percekig állok az ágya előtt. Nem tudom miért, de nem merem megszólítani. Az arca olyan földöntúlian fehér, majdnem

olyan fehér, mint a mullpólya, a szeme sötét és mély. Fáradt arcában csak ez a két szem él. Nem tudom zsidó-e, keresztény-e, itt a szeretet házában senki sem kérdi ezt, de nekem a gótikus keresztény szentek jutnak eszembe az ágya előtt.

Fehér világ ez itt a nagy város vörös és fekete forgataga mellett. Az ablakból, a szabad zöldelő térségen túl épp a Weiss Alice gyermekágyas otthon homlokzatát látni. Az éjjel fény áradt a tágas ablakok egyikéből. Furcsa az élet, furcsa az ember!... Hogy óvják, féltik az új életet, amely keserves órák mélyén csírázik ki a nap felé! Hogy óvják a gyermekeket, akik pedig szomorú, rettenetesnek ígérkező átalakulások jövője felé tartanak. Mennyi gyönyörű, szent, nagyszerű optimizmusról tanuskodik a zsidó gyermekkorház munkája és ott, szemben, az a szép, napfényes épület, ahol az anyaság első napjait és az induló élet első napjait óvják. Fehér világ ez itt... pár méterrel odébb tülekedés, hajsza, gyűlölködés, a nyomda gépei alól úgy hullámszanak elő a napi ujságok, mint egy apokaliptikus világítélet hírnökei. Gyilkosság, tűzvész, bányarobbanás, autókarambol, féltékenységi dráma, a gép rettentő daldalai, munkanélküli tömegek feljajdulása... A halál muzsikál különböző hangszereken alig pár méterrel

Käthe Ephraim-Marcus (Berlin): Testvérek
Geschwister

odébb, — de itt a szenvedés házában, a tudomány, az önfeláldozó orvosi munka házában minden azt hirdeti: szent, százszorosán szent az élet. Minden élet: szegényé, gazdagé, zsidóé, keresztényé egyaránt. Az életért van itt minden, a pompás épület, az egész nagyszerű mechanizmus, a kiváló orvosok, a fiatal orvosnők, akik szelíden, szeretettel hajolnak az ágyak fölé, a halkjárású ápolónők, akiknek fehér főkötője meg-meglibben a tágas folyosókon...

Egy hang szólal meg mellettem: fehér főkötő alatt virrasztástól fáradt szemek...: „Hallom, ma még itt tetszik maradni a kis fiatalemberrel, mert szombat van, nem mehetnek autón”. — „Igen, este, ünnep után, nem merem megkockáztatni...”. Az ápolónőből erre boldog felszabadultsággal jön a szó: „Bizony, az a szombat, az a szombat, beh kevesen vannak, akiknél még jelent valamit. Az emberek elhagyták Istent, pedig Isten nem hagyta el az embereket. Még az az oktalan állat is elalvás előtt felemeli szemét az ég felé és sóhajt... de az ember, a teremtés koronája, nem gondol Istenre... Kérdőre vonják Istent... Hogy vonhatjuk kérdőre, mi, porszememberek a mi Teremtőnket...”. Talán más helyen, más hangulatban nem éreztem volna mást ezekben a szavakban, mint egy szuggesztív erejű prédikáció hatását, a vallási fanatizmus eluralkodását egy egyszerű hívő lelken... De itt, itt ebben a környezetben megfogtak ezek a szavak és megdöbbenve figyeltem magamba... Hogy állok én meg az én Istenem előtt a kételyeimmel, az örökös kérdéseimmel, amelyeket nem bírok elhallgattatni... A szombatos ápolónő fehér bóbitája már ott úszik a szomszéd kórterem mélyén... én meg állok, minden gögömet félredobva, minden lázadásomat leküzdve, minden feltörő kérdést elaltatva. Állok és nézem, hogy a reggeli napfény elönti az ágyakat, a kőpadló nagy kockái tükrösen csillognak, állok és látom: itt az új nap!

És nagy, nagy szeretet önti el a lelkemet és magamhoz ölelném ezt az egész fehér házat, ahol az én gyermekem is visszanyerte az egészségét... És úgy érzem, el kell érkeznie számomra a megnyugvás idejének, le kell mondani a lázadó ábrándról, hogy a mi véges eszünk felérhet a magasság törvényeihez és leszállhat a mélység titkaiba, — rejtőzzék szelíd pillák mögé a kutató tekintet, — nincs itt más tenni való, mint szeretni és áldozni, szeretni és áldozni...

A nagyapám és az apám

Mint rámborul a gond és a jövő,
mely útra késztet vágyva, terhesen,
úgy borul rá az Apám vállára
a csíkos, kopott imaköntöse
s így borult rá egyszer nagyapámra,
ki jövőnek érezve a köntöst
elindult az én apám elé
s ki az úton, hosszú évek multán
lélekké lett a köntös mögött.

TABÁN GYULA

Dr. KARL SCHWARZ (BERLIN): KÄTHE EPHRAIM-MARCUS

Milyen kevés jó gyermekkép van tulajdonképpen. Szinte sohasem hozta még igazán kifejezésre a művészet a gyermek himbószerúságát, gyámoltalanságát, éppen azt, ami annyira megragad bennünket a kis emberpalántáknál. A gyermek ábrázolása nagy szerepet játszik a művészetben a legrégibb időktől kezdve. De a klasszikus művészet puttói és angyalfejeiből, a raffaeli alakokból, az oltárokat díszítő gyermekseregekből hiányzik az a közvetlenség, melyet a természet, mint az érintetlen gyermek nagy élményét az ember számára kinyilvánít.

Az impresszionizmus kedvező körülményeket teremtett a gyermekábrázolás számára, de még ebben a korban is csak kevésnek sikerült úgy megfogni a gyermek világát, hogy az teljesen megnyílják számunkra, nevetésével és csodálkozásával együtt. A gyermek lelkének a föltárására egyedül az anya a hivatott, csak az anya képes teljes elmerüléssel figyelni gyermekének minden mozdulatát, hangját, nyíló életének minden megnyilvánulását. De kevésnek az anyák közül adatott meg, hogy ezt a nagy élményüket valamilyen formában megrögzítsék és megajándékozzák vele a többieket, mint egy új világ megnyilatkozásával.

Ami Käthe Ephraim-Marcust a többi nőművésztől megkülönbözteti, az abban rejlik, hogy ez az egy asszony az anyaság élménye által vált művésszé. A művészi tapasztalás szinte teljesen háttérbe szorul nála, észrevehetően egy téma határozza meg művészetének az eredetét. És érdekes megfigyelni, mint terjednek ki

Käthe Ephraim-Marcus (Berlin): Pajtások. — Spielkamerad

Käthe Ephraim-Marcus (Berlin): A gyermek. — Das Kind

ebből az egy pontból a sugarak a további alkotásra. Käthe Ephraim-Marcus saját gyermekeit festette, elsősorban legkisebb gyermekét, amelyet minden helyzetében meglesett. A kicsi alva fekszik a bölcsőben, csak a feje látszik ki a párnák közül. Az életre ébredő álom ez, egy bimbónak csöndes fejlődése. Egy másik képen már vidáman topogva fekszik előttünk a gyermek, az anya tartja a párnákat, válla mögül érdeklődve nézik az idősebb testvérek. Ez a kompozíció különösen sikerült: a három fej összefogása a háttérben harmonikusan lezárja a csoportot. Máshol újra egyedül látjuk az anyát gyermekével. Az anya karjaiban tartja a kicsit, aki ügyetlen mozdulataival, nehéz fejecskejének lelógatásával úgy világít, mint egy érő gyümölcs. A két életpólus, a kezdet és a közelgő vég adja a következő kép témáját: nagyanya és unoka.

De a művésznő látóköre szélesedik, az ifjúságot festi, megfigyeli a gyermekeket játékközben és megmutatja őket különböző korokban.

A gyermekképek nem képezik Käthe Ephraim-Marcus művészetének egyetlen tárgyát. Egy rövid párizsi tartózkodása új témák felé tereli művészi érdeklődését. A portraitista tájképfestővé lesz és önfeledten gyönyörködik a nagyvárosi élet tarka játékában, a vidáman kivilágított bárók zajgó képében.

Käthe Ephraim-Marcussal egy figyelemreméltó művész tűnt föl, aki kétségtelenül meg fogja találni a maga útját a mai alkotók nagy körében.

SZÉKELY FERENC: KNER IZIDOR JUBILÁL

Sokáig bujkált a homályban, vagy talán inkább a félhomályban. Szűkebb hazáján kívül, ahol már régóta híres ember volt, senki se tudott felőle. A pátriárkák korát kellett elérnie, hogy az ország nagy nyilvánossága tudomást vegyen róla.

Először egy könyvének a nyomán, melynek a címe: „Félévszázad mesgyén“, mely a múlt évben jelent meg Kner Izidor kiadásában Gyomán és amelyet nemcsak ő maga írt — nota bene igen jól —, de talán ő maga is szedte ki és talán ő maga is kötötte be, mert amilyen ezermester, mindenre képesnek tartom. Ez a könyv, amelyben benne van egy szegény zsidógyerek küzdelmes életpályája, egy nevető filozófus bohókás tréfálkozása és egy kiváló

iparosnak fáradhatatlan törekvése a művészi fejlődés és a tökéletesedés felé — méltó feltűnést keltett nemcsak a szakkörökben, de az irodalmi berkekben is. Ebben az országban, ahol oly tömördek a léha politizálás és az üres deklamáció és nem túlsok az okos, becsületes és céltudatos munka, meghatva olvasták egy ember történetét, aki protekció nélkül, panama nélkül, provízió nélkül megélt, boldogult, becsületet szerzett magának és munkájának a bel- és külföldön és amellettt megtollasodott, családot alapított, kitűnő gyerekeket nevelt föl és megmaradt tisztos polgárnak és becsületes zsidónak Gyomán. Még csak Budapestre se költözködött, még csak kormányfőtanácsos se lett.

És csakhamar jött a második közfeltűnés: megválasztották Békés vármegye közgyűlésének örökös tagjává. Nem nagy dolog, se címmel nem jár, sem fizetéssel. De mégis ékesen szóló jele annak a közbecsülésnek, sőt közszeretetnek, melyet Kner Izidor irányában megyszerte éreznek. Éreznek olyan emberek, akik őt jól ismerik. Köznép és intelligencia egyaránt.

És erre felújul emlékezetemben az a hely, ahol én évtizedekkel ezelőtt megismerkedtem Kner Izidorral: a régi jó „Borsszem Jankó“ Kagálja, Bálóné különszobájában, Ágai Adolf elnöklete alatt, Kozma Andor, Ambrus Zoltán, Eötvös Károly, Bácskai Albert, Reiniger Simon, Vészi József, Izsépy László, Alapi Béla, Csók István, Bér Dezső, Homicskó Atanáz, az én csekélységem és még annyi más író és művész jelenlétében, ahol időről időre vendégül megjelent mucsai barátunk, Kner Izidor, magával hozva jó friss vidéki levegőt és szaftos vidéki adomákat, amelyek hol elbirták a nyomdafestéket, hol nem; élő típusa a telivér magyarnak és a telivér zsidónak, akinek sok jóízű anekdotája, aforizmája jelent meg a „Borsszem Jankó“-ban és él még ma is, valamint él még, hál' Istennek, derék szerzőjük, Kner Izidor, remélhetőleg még sokáig mindnyájunk örömeire és az egész ország hasznára.

A KNEREK

Kner Izidor büszkeséggel tekinthet arra, hogy ősei mindig a szellemi munka testtévalásának, a könyvnek szolgálatába álltak. Ha van mesterség, amelyet gőgösen szeret lehet valaki, akkor ez bizonyosan a könyvtermelő ipar. Nem véletlenség, hogy Kner Izidor gyermekei majdnem mind ennek az iparágnak lelkes munkásai és elismert mesterei. A legidősebb, Kner Imre, az ifjabb magyar nyomdászgenerációnak nagyszerű tagja. Nem ismerünk a magyar ipar bármely ágában egyéniséget, aki céljainak makulátlanságában, intellektusának erejében és tudásának fölényességében eléje kerülhetne. Ő az utóbbi években a gyomai officina művészi vezetője. Az ő keze alól kerültek ki azok a könyvsorozatok (Monumenta Literarum, Magyar Klasszikusok), amelyek a magyar könyvművészetnek legnagyobb teljesítményei. Kozma Lajossal és a magyar grafikus művészet legkiválóbb képviselőivel karöltve teremtette meg azokat a könyveket, amelyek bizonyítják, hogy a könyvnyomdász a könyvet díszítő művésznek nem alárendelt technikusa, hanem egyenrangú társa.

A legifjabb fiú, Kner Albert, az ifjabb magyar grafikus gárdának egyik legjelesebbje. A szakma ezermestere. Nincs művészi probléma, amelytől visszatorpanna. Egyformán jeles a grafikai művészetek minden ágában, ma illusztrációt farag fába, holnap plakátot tervez és rajzol köre, most prospektushoz újszerű tipográfiai megoldást talál és készít hozzá ólommetsetet, majd könyvtáblát tervez és fotomontázst készít könyvborítékra.

Játszi munkakedv, alapos tudás és a témának mindig megfelelni tudó művészi alkotóképesség épp úgy érvényesülnek nála a legkülönbébb reklámgrafikában, mint a kelet költészetének és a nyugat irodalmának díszítésében.

A család ősi mesterségének, a könyvkötészetnek legjelesebb magyar művelője Kner Erzsébet. A nők által folytatott iparművészeti jellegű könyvkötészet nem egyszer elhanyagolta a mesterségbeli tudást és a könyvkötészet technikájából eredő formai megjelenést. Kner Erzsébet kevesekkel együtt épp oly jó mesterember, mint amilyen művész. A művészi tudás nála az ipari tökéletességnek édes testvére. Az elképzelés poézise a kivitelezés valóságával teremti meg nála a jeles munkák hosszú sorozatát.

Dr. NAMÉNYI ERNŐ

SEBESI ERNŐ: AKI ONNAN JÖN

I.

Abban a kisvárosban, ahol ez a kis történet lejátszódik, körülbelül négyezerre tehető a zsidó lelkek száma. E négyezer közül legalább is háromezer-kilencszázkilencvenkilenc lélek feltétlen híve az életnek. Érte küzd, harcol és él.

De a mi emberünk, a négyezredik az egyetlen kivétel. Ő a halál szolgája, mondjuk, katonája. Ő a halálnak él. Majdnem azt lehetne mondani, hogy ő a halálból él.

Neve: Balog Ignác.

Foglalkozása: halottvirrasztó.

Volt idő, mikor az Isten katonájának is számított. Ugyanis el kell róla árulni azt, hogy ő is egyike volt azoknak a hitsorsosoknak, akik *pénzért* imádkoztak, ő volt a szükséges „tizedik“, mert máskülönben nem lehetett volna megtartani a mindennapi istentiszteletet.

Ilyenformán mégse tekinthető Balog Ignác kombattáns katonának, ő inkább csak amolyan zsoldos katonája az Istennek.

De ebben ő teljesen ártatlan.

II.

Mert ő a sors, a végzet bélyegese. A modern idők, az új korszak, a lüktető tempó derékba törte a karrierjét.

Balog Ignác fiákkeres volt és egzisztenciáját, meg jövőjét egy szép napon elgázolta az automobil.

Egy álmatlan éccaka elhatározta, hogy bosszút fog állni az ördögi masinán, vagyis az autón és mikor megint csak utas nélkül döcögött kivénült kocsiján az állomásról jövet, hirtelen nekiment az autónak, amely szembejött vele.

A merényletnek az lett a vége, hogy a lovai ottmaradtak a tett színhelyén s ahogy végignézte, mint száll párájuk az ég felé, már meg is vigasztalódott, mert igazában már csak gebék voltak. Az autó eliramodott s csak a benzin hűdös füstjét hagyta Balognak ajándékba. Először életében tette meg gyalogszerrrel ezt az utat a városba és közben azon gondolkozott, benyujtsa-e a kártérítési pert?

Éppen az imaház felé tartott, mikor eszébe jutott, hogy a bűnös szándék az ő agyában született meg és bűnbánóan betért, hogy elmondja az esti imádságot.

Megtisztultan jött ki a templomból és ettől a naptól kezdve legszorgalmasabb látogatója lett az istentiszteletnek. Egy hónappal később a templomszolga félrehívta és közölte vele az előljáróság döntését, melynek értelmében elsejétől kezdve a díjazott imádkozók sorába lép.

III.

Nagyon nyugtalanok voltak az éccakái. Bolond álmok kínozták; elgázolt lovacskaik jelentek meg ál-

mában és felelősségre vonták a balul kiütött merénylet miatt. Máskor meg azt álmodta, hogy az autó őt gázolta el és szegény kimúlt lovai kárörvendőn nyerrítettek feléje, miközben rettenetesen vergődik az autó kerekei közt.

Egy álmatlan éccaka aztán elhatározta, hogy nem hagyja magát többé kínozni az álmaitól. Ő elmegy virrasztónak.

A sok virrasztás miatt egészen elszokott az alvástól. De a természet nem tűri az erőszakoskodást. Éccaka csakugyan ébren volt, de reggel aztán az imánál folyton leesett a feje a padra.

Örökös bóbiskolásának az lett a vége, hogy megfosztották a „tizedik“ imádkozó tisztségétől.

— Miér? — fakadt ki belőle az elkeseredés.

— Mer álmos fejjel nem állhatunk Isten elé — jelentette ki ridegen, mintegy a hitközségi elnök nevében a templomszolga.

— Auch gut — adta meg magát némi hallgatás után a sorsnak.

Általában feltűnő volt, hogy valahányszor valami váratlan baj érte az öreget, mindig németül mozgult magyar beszédre járó nyelve.

Käthe Ephraim-Marcus (Berlin): Anya gyermekével
Mutter und Kind

IV.

Azért mégis csak kiutalták neki minden hó elsején a zsoldját, mintha továbbra is aktív imádkozója lenne a községnek.

A templomszolga eljött az aggok házába, mert itt találta az imádkozókat egy csoportban. Kocsiról jött valahonnan, valami hivatalos útról.

A kerti padon ott ült Balog Ignác kiérdemesült fiákkeres és a gesztenyefák levélhullásában gyönyörködött.

Aranytallérokat látott az öreg az ökörnyállal átszótt levegőben és önkéntelenül is kinyújtotta elaszott tenyerét.

A kéregetésnek belenőtt mozdulata ott örködött állandóan az izületében, felkelt a padról, a fa alá totyogott s mikor egy gyöngéd szélroham — mely valósággal sóhajnak tetszett — aranyesőt zuhogtatott az őszi mezbe öltözött fáról, szegény, öreg Balog furcsa, szaggatott hangokkal üdvözölte ezt a váratlan jóltevőt s mikor két tenyerét odatartotta a röpködő taléroknak, egy boldog, önfeledt sikoly énekelt a rekedt torkán.

— Jó az Isten... Csak az emberektől nem kellene semmi — s most elcsuklott a hangja s mikor egy sóhajba oldódott volna föl a sikoly, hirtelen elvágódott a földön.

A templomszolga ezalatt már kifizette a koldusokat, egyetlen ugrással ott termett a földön heverő ember mellett s mikor odaért a testéhez, hideg halottverejték rémítette meg.

Mozdulatlanul feküdt ott az öreg.

Szeme nyitva volt, de már nem rezgett benne a szorongás eleven könnye, hanem a megbékülés végtelensége.

— Meghalt az öreg — sopánkodott a templomszolga s alig tudta viaszszorítani a többi koldust, akik megrettenve és megdermedve nézték szegény kollegájukat.

Akkor már a kocsis is leugrott a bakról és a templomszolga intézkedésére, mert az aggok házában ügyse volt erre hely, a közeli temetőbe hajtattak s ott szegény boldogult Balogot letették a ravatalozóba.

V.

Délben elhozta a templomszolga a halottkémet. Mikor benyitottak a hideg csarnokba, melyben a temetőből megszaladt szellők kergetőztek s melyet kísértetiesen világított meg a halott fejénél a két gertya, az orvos intésére a templomszolga feltakarta a halott fejét.

Az orvos megszólalt a nagy, hideg csöndben:

— Hisz' esz az öreg fiákkeres, mindig azt hittem, hogy magyar ember...

S már ott akarták hagyni a helyiséget, amikor különös hang ütötte meg a fülüket.

— Wo bin ich? — hangzott szinte túlvilági módon.

A templomszolga remegni kezdett s még mielőtt

a „halotthoz” térdelt volna az orvos, Balog újból megkérdezte:

— Wo bin ich?

Most már rémület sírt a hangban, az orvos tisztában volt a helyzettel.

Tetszhalottal volt dolga.

Körülnézett. Egyedül volt a „halott” Baloggal. A templomszolga már akkor kiszaladt a csarnokból, egy pillanat alatt kiverte a hideglelés láz.

VI.

Egy órán belül az egész város csakis Balogról beszélt. A virrasztóból szenzáció lett.

A legvénebb emberek sem emlékeztek a városban tetszhalottra; a hitközségben hangok hallatszottak, hogy a templomszolgát el kell csapni, mert miatta van az egész.

A habona is felütötte a fejét.

Egy riporter lerohant a közeli nagyvároshól autón és intervjút csinált az öreggel.

Kezdték róla tudomást venni.

Az aggok házában a koldusok fellázkodtak és elbarrikádozták magukat.

— Nem maradunk vele egy fedél alatt — ordították az ablakon át.

— Miért? — sürgette a kérdést a pap.

— Mert ő onnan gyün... — mondták kórusban.

— Honnan? — kérdezte a pap.

— Onnan...

A pap benézett az ablakon. Félelem vonaglott az arcukon.

VII.

Egy pár nappal később megjelent az imaház előtt, de nem engedték be.

— Auch gut — mondta mosolyogva, pedig most nem is volt bajban.

Érezte, hogy ütött az órája. Cselekednie kell, mert ez így nem mehet tovább.

És cselekedett.

Egy szép napon világosan látta, hogy nagyszerűen el abból, hogy meghalt egyszer és visszajött onnan...

Az emberek úgy látták, hogy meghibbant.

Ő pedig úgy látta, hogy meggazdagodott.

Az egész város ismerte. Mindenki elkerülte, ha feltűnt piszkos, rosszszagú rongyaiban s mintha temetőszagot hordozna magával. De volt benne mégis annyi élelmesség, hogy egy pár gazdag embert mindig meg tudott lesni és ilyenkor dantei sötétségű részletekkel kínoztatta meg az áldozatokat, akik irtózva menekültek előle, aki onnan jött...

Hetivásáron valóságos szüretje volt. Csoportosan álltak körül.

— Teccik tudni — kezdte mondókáját és iszonyú grimásszal kísért szavait —, teccik tudni, ott megfordítva van minden. Beszéltem ott egy pár milliómossal, régen rossz nekik, jaj, hogy sírtak azok, meg rimázkodtak nekem, teccik tudni, hogy miért? Mert

nem voltak jók, amíg éltek, a testük csupa korbács-
ütés, meg csupa fekély, meg égési seb, teccik tudni,
a pokolból gyüttek éppen, én bekukucsáltam oda,
borzasztó az, kérem — hadarva beszélt, vérbeforgó
szemekkel, eszelős gesztikulációkkal, amelyek a bor-
zalmat a végtelenségig fokozták.

És közben már hulltak a pénzek, a gazdagok
pénze, hogy odaát jobb dolguk legyen, gondolta sze-
gény Balog.

— Milyen buta is a gazdag ember — meditált
magában az öreg, akiben egy szép napon ágálni kez-
dett az önérzet, mert ő is tőkepénzes volt már.

VIII.

Hosszúnapkor se engedték be a templomba. Ak-
kor kihívatta az elnököt.

Tíz percig várt rá a templom előtt, de az elnök
nem jelentkezett.

Balog erre nyugodtan eltávozott.

Virrasztani azért tovább is küldték.

— A halottaknak már nincs mit félni — gondol-
ták az illetékes körök.

Hosszúnap után elment a paphoz.

Egy teljes óráig beszélgettek s amikor Balog ki-
jött a pap dolgozószobájából, csöndesen végigment
az uccán és szokása ellenére senkit se molesztált.

A járókelők azt mondták:

— Biztosan beteg, szegény... — s önként adtak
neki alamizsnát.

Balog utánuk dobta a filléreket.

A gyerekek körülvették, de már nem reagált sen-
kire.

Aznap látták utoljára.

IX.

Egy hét múlva meghalt. Szabályosan, természe-
tes körülmények között.

— Most már végérvényesen? — mosolyogtak
egymásra az emberek.

Már akkor mindenki tudta, hogy miért járt akkor
a papnál.

A végrendelet miatt.

Még délelőtt felkereste a pap a hitközségi elnö-
köt, aki legtekintélyesebb ügyvédje volt a városnak.
Rosszat sejtve már előre is védekezett:

— Akkor is respektálandó egy végrendelet, ha
ez ellenkeznék a logikával?

— Akkor is — nyugtatta meg a pap —, mert
szegény halottakkal nem lehet vitatkozni. Különben
is egész nyugodtan teljesíthető a szegény Balog utolsó
kérese.

Az elnök erre udvarias gesztussal s most már
megkönnyebbülten kérte, hogy olvassa fel a végren-
deletet. A pap belenyúlt a zsebébe és olvasni kezdte
a végrendeletet, amely rövid volt, mint valami pa-
rancs:

„Nem akarok részletekbe feltámadni, ráérek a
többiekkel egyszerre, éppen ezér kívánom, ha majd
kiterítve fekszek, a hitközségi elnök vezetése alatt
tizen imádkozzanak értem, hogy többé meg ne moc-
canjak, mer elég vót a jóból. Senki ne sírjon értem,
de a templomszolgának vicceket köll mondani, mer
nem szomorú a halál, ha nem gyün vissza onnan az
ember. Így kívánom ezt Balog Ignác.“

— Hisz ez csakugyan teljesíthető — lélegzett
föl az elnök, aki sokkal rosszabbra volt elkészülve.

X.

A ravatalozóban megnézte a pap a halott arcát.
Mosoly fagyott a halott arcára s ez a mosoly jelezte,
hogy Balog most már nyugodtan átalussza magát az
örök pihenésbe.

De a templomszolga még most is rémüldözött.

— Na most a végrendelet értelmében traktáljon
engem viccekkel — szólalt meg a pap.

— Megint fel fog ébredni ez a Balog — mondta
a templomszolga és lopva nézett a halottra.

— Ez valóban egy vicc. Mert nem igaz, — mo-
solygott a pap s amikor végleg meggyőződött róla,
hogy szegény Balog most már nem jöhet vissza „on-
nan“, elment a templomba és rögtön jelt adott az
imára, mert ebben a pillanatban érkezett meg az
elnök tizediknek.

Kathe Ephraim-Marcus (Berlin): Az unoka
Das Enkelkind

Két marannus Rebordeloból
Zwei Marannen aus Rebordelo

Paul Goodman (London)
Der Marannenforscher

Barros Basto kapitány, a marannusok
vezére. — Der Marannenführer

PAUL GOODMAN: PORTUGÁL MARANNUSOK KÖZÖTT

Goodman, a londoni „Jewish College” előjárója, a „Portugál marannus bizottság” vezetője Budapesten is járt, keresve új marannus hitközségek számára kiképzendő, szefárd származású rabbinövendékeket. Tőle kaptuk az alábbi rendkívül érdekes cikket a marannusok között szerzett tapasztalatairól.

Az inkvizíció véres terrorja, amely végigsöpört Spanyolországon, teljesen kiirtotta a marannusokat úgy, hogy csak emléke maradt fenn annak a virágzó zsidó életnek, amely valamikor a dicsőség fényét sugározta erre az országra. Sokaknak sikerült az 1492-iki királyi rendelet után a szomszédos Portugáliába átszökni, azonban itt sem tartott sokáig a nyugalom és rövid idő múlva a portugáliai marannusokat is utólrta az elkerülhetetlen végzet: az inkvizíció keze, amely a zsidókat innen is kiirtotta. De míg Spanyolországban a marannusok maradék nélkül felolvadtak a keresztények között, Portugáliában egész tekintélyes számban maradtak meg azok, akik egészen a mai napig megőrizték zsidó eredetük tradícióját.

Tragédiák sorozata szövi át szomorú romantikával a portugál marannusok történetét, akiknek létezése egészen a legújabb időkig csak olyan legenda volt a zsidóság számára, mint az elveszett tíz törzs a Szambation-folyó partján. Csupán 1925-ben hívta fel a zsidó világ figyelmét Samuel Schwarz a portugál marannusokra „*Os Cristos Novos em Portugal no seculo XX*” című munkájában, mely részletesen ismerteti a marannusok életét, szokásait és imáik szövegének eddigéle ismeretlen részleteit.

Az Alliance Israelite, az Anglo-Jewish Association és a londoni spanyol-portugál hitközség kezdeményezése folytán az azóta elhunyt Lucien Wolf 1926-ban megalakította Londonban a Portugál Marannus-bizottságot. Ez a bizottság vállalta magára, hogy folytatja azt a munkát, melyet Arthur Carlos de Barros Basto kapitány, volt maran-

nus, a portugál zsidóság ujjaferemtése érdekében megkezdett.

1931 júniusában mint a Marannus-bizottság tiszteletbeli titkára Portugáliába utaztam, hogy a bizottság munkáját a helyszínen tanulmányozzam, azonban a portugál marannusok helyzete egy általánosabb zsidó érdeklődést váltott ki belőlem. A zsidóságról eddig alkotott felfogásunk szerint a portugál marannusok valamilyen meghatározhatatlan elemét képezik a lakosságnak. Találkoztam férfakkal és nőkkel a társadalom minden rétegében, akiket zsidóknak tartanak és maguk is zsidóknak vallják magukat, azonban sem hitük szerint nem voltak azok, sem külsejükből nem lehetett zsidó eredetükre következtetni. Volt idő — még nem is olyan rég —, mikor ezek az úgynevezett zsidók titokban olyan eszméknek hódoltak és olyan vallási gyakorlatokat végeztek, melyeket zsidó őseik tradíciója hagyott rájuk és mikor 1910-ben a köztársaság kikiáltásával egyidejűleg a lelkiismereti és gondolat szabadság bevonult Portugáliába, a marannusok egészen új és különleges helyzet előtt állottak. Most egyszerre megnyitak előttük lelki rabszolgaságuk kapui, miután négy évszázadon át a legszörnyűbb halálfélelem közepette őrizték zsidóságuk öröklött hagyományait.

Barros Basto kapitány a zsidó vallás iránti mély és igaz meggyőződésből megszervezte Oportóban a zsidó propaganda centrumát, lerakta a „Mekor Chajim” zsinagóga alapköveit, amely innárá látható szimbóluma a portugál zsidóság újjáéledésének. A templom a Rua Guerra Junqueiro-ban áll (ezt az utcát a modern portugál irodalom egyik híres költője nevére neveztek el, aki lélekben zsidó volt), de sajnos, még befejezetlenül.

A frigyszeikrényben van két tóratekeres, melyek valamikor az azóta megszűnt barbadosi (Nyugat-India) szefárd hitközség birtokában voltak. Ezek később a londoni spanyol és portugál hitközséghez kerültek, amely azután néhány évvel ezelőtt az újonnan keletkező oportói hitközségnek adományozta a tóratekereseket. A diaszpóra messze

szerteágazó kapcsolataira jellemző, hogy az ottlétemkor tartott istentiszteleten R. Jakob Shebabou imádkozott elő, aki a palesztinai Szafedben született és nemrég Braziliában a para-i hitközség élén látta el a rabbi funkcióit. A szombati főistentiszteletet pénteken este tartják, melyen igen vegyes összetételű közönség verődik össze a szombatkirálynő fogadtatására. Barros Basto kapitányt és feleségét marannusok lelkes kis csoportja veszi körül, akik a számukra nyomtatott portugál nyelvű imakönyvekből imádkoznak. Néhány orosz zsidó adja meg az egész gyülekezetnek a „zsidós” jelleget. Az istentiszteletet rendszerint a Barros Basto kapitány alapította teológiai iskola növendékei látják el, akiknek zsidó tudása meglepetés volt számomra. Az egyik fiú, aki a chazan tisztét látta el, egészen rövid ideig tartó kiképzésben részesült csupán és a kórus tagjai közül sokan az ország távoli vidékeiről valók, ahol a zsidóság már csak pusztá emlék maradt. Mögöttem egy gyermek tiszta hangja csendült fel. Hat-hétéves fiúcska lehetett, akinek arcában a portugálok melankolikus vonásai keveredtek valami üzött vadra emlékeztető arckifejezéssel, amely engem mingyárt az első pillantásra megragadott. Később megtudtam, hogy Barros Basto kapitány szedte fel az uccán, amint rongyosan, koldulva csavargott a kaszárnya körül és ételhulladékokból tengette életét. A kapitány a fiú neve és születési helye után érdeklődött s megállapította, hogy Marannus szülők gyermeke. Felejtethetlen marad számomra a marannus fiúk imája, amint kórusban énekelték a zsoltár szavait: „Tetteinek hatalmát mutatta népének, hogy nekik adja a nemzetek örökségét.” Izrael elveszettnek hitt maradéka kelt életre itt, az ősi imák melódiájában, de még sokkal meghatóbb volt számomra az új zsidó remény dala, a *Hatikvah*, mely az Istentisztelet végén a közönség ajkán felcsendült. Az első két szakaszt héberül énekelték, a többit Barros Basto kapitány portugál fordításában: *A Esperanca*.

Bragancában tanúja voltam a marannusok zsidó élet-szemmel látható feltámadásának. Az oporto-bragancai útvonalon, melyet Barros Basto kapitány kíséretében tettem meg, minden kis állomáson marannusok üdvözöltek bennünket és meggyőződhettem arról a mély szimpátiáról, mely ezeket az embereket egymáshoz fűzi. Teljesen el vannak zárva a zsidó világtól és a testvéreikkel való érintkezést számukra Barros Basto kapitány látogatásai, valamint havi közlönye a „*Ha-Lapid*” *הַלֵּפִיד* (A Fáklya) jelentik. Utunk a Sierrák halott és terméketlen láncolatán vezetett át, ahol mérföldnyi távolságon nem található élő-lény. Így tudtam megérteni, hogy az országnak ez a félre-eső sarka hosszú időn át menedéket tudott nyújtani a Spanyolországból és Dél-Portugáliából kiüldözött zsidóknak. Braganca, a Traz os Montes tartomány ősi fővárosa, 2200 láb magas fennsíkon fekszik. Érkezésünkkor az új zsidó gyülekezet vezetői fogadtak: Augusto Jaime Borges kapitány a hitközség elnöke, helyőrségi parancsnok, Senhor José Furtado Montanha, a Portugál Bank helyi fiókjának igazgatója és Teixeira ezredes, a bragancai erőd parancsnoka. A városban éppen akkor ünnepelték Pádai Szent Antal halálának 700-ik évfordulóját. A szálló ablakából láthattam az ünnepélyes körmenetet, amely Braganca me-redek, zegzugos uccáin lassú méltósággal hömpölygött tova s a papok gazdag aranyozású ornátusaikban, pompás baldachinok alatt, zászlók és keresztek erdeje közepette, mintha élő mása lenne azoknak a körmeneteknek, melyek évszázadokon át rettegéssel töltötték el azoknak szívét, akik még mindig hűséggel ragaszkodtak a zsidóság emlékezetéhez.

„Saare Pidjon” (Megváltás kapúi) temploma a város főuccájában van. A Ner Tamidban hűségesen ég az örök

mécses. Az előimádkozó pulpitusán köröskörül virágok illatoznak; ez az egyetlen maradványa a katolikus atmoszférának, melytől úgylátszik nehezen tudnak a marannusok teljesen elszakadni.

Argozelóban, ahova ugyancsak Barros Basto kapitány kíséretében látogattam el, szomorúan tapasztaltam, hogy az asszimiláció a századok folyamán milyen pusztítást végzett a marannusok között. Argozelo falu 1600 lakosa közül 1000 zsidó, akik látszatra mind katolikusok. Házigazdánk egyszerű szobájának egyetlen dísz egy Szűz Mária-szobor volt. Bár bizonyos, hogy ezeket a keresztyén külsőségeket csak a látszat kedvéért és minden gyanú elhárítására őrzik a marannusok, a zsidóság emlékezete számukra mégis mindinkább halványodik. Érkezésünk is csak gyenge reménysugár volt az argozeloi marannusok számára.

Oporto, Braganca és Argozelo, valamint egy egész sereg északportugáliai város és falu újabban színhelye lett a marannus-zsidó öntudat feléledésének. Minden érző zsidót a szíve mélyéig megragadja az a patétikus vágyódás, amellyel ezek a visszatérők keresik a zsidó étellel való újabb kapcsolatot. A spanyol marannusok már rég eltűntek, mikor a legutóbb Salonikiben jártam és a Dönme (Sabattai Cvi zsidó-muzulmán követői) leszármazottai után érdeklődtem, megtudtam, hogy már rég beolvadtak a mohamedán törökök közé. A portugál marannusokra is hasonló sors vár, hacsak a zsidóság nem siet hamarosan segítségükre. Ha ez bekövetkeznék, akkor történetünk egyik legsomorúbb fejezete lesz a portugál marannusok kálváriája. Valóban fenséges erejű volt egykor a zsidóság hűsége és ragaszkodása a vallás tradícióihoz, de fájdalom, megfogytakozott a zsidó életerő, vagy az akarat ahhoz, hogy Portugália rég elveszettnek hitt, de minden szenvedésen és poklokon át is hűséges zsidóit, akik 4000 éves történelmünk annaleseiben is páratlan heroizmussal küzdöttek az Izrael gyülekezetében való megmaradásért, újból visszavezesse az egyetemes zsidóság táborába.

Angol eredetiből fordította: MARTON EDE

Marannus talmudisták az oporto-i jeshivából
Marannen-Talmudisten aus Oporto

SYDNEY CARTON: MIKOR ELŐSZÖR VOLTAM ZSIDÓ

„A régi napok íze már
összefoly a számban:
Csoda lesz.“

Tegnap reggel a posta két könyvet hozott, az egyik egy dunántúli, egész fiatal katolikus poéta-ember szenzációs verskötete, a másik egy hatalmas fólió, címlapján egy nekem drága név: *Herzl* Tivadar életrajza, *Patai* József nagyszerű munkája. Egyiket se tudtam letenni az utolsó betűig. A *Herzl*-könyvnek ott kellene lenni minden jó zsidó asztalán, mint ahogy a szent mezuya rajta van az ajtófélfáján. Nekünk keresztényeknek meg nagyon tanulságos... Kedvesen kér a Mult és Jövő, hogy a nagy *Herzllel* kapcsolatos emlékeimről írjak. Ritkán vettem nagyobb örömmel kézbe az író tollat, mint ebben a megtisztelő esetben. Ha nem is valami különös a mondanivalóm, de a hálas visszaemlékezés egy szerény virágszála lesz a döblingi zsidótemetőbe szánva...

Amig Londonban éltem, sok furcsaságot tapasztaltam, hallottam, amit az angolok életében a tradíció szentesített. Ilyesmi volt, hogy amikor már teljesen benne éltem a társasélet forgatagában, nem ismertem zsidókat, nem hallottam róluk beszélni. Az angol kiválasztottak almanachja, a *Who is Who?* rövid biográfiáiban rátaláltam, hogy biciklizés, fotográfálás, vagy növénygyűjtés, görög studiumok-e az illető „szórakozásai“, de annak, hogy milyen vallástánításnak a követője, nyomát se lehet találni. Ez teljesen magánügy. Semmi köze hozzá a társaséletnek, munkakörének, irodalomnak, művészetnek. Gyakori vendége voltam sok nagytekintélyű úri háznak: *Dawis* tengernagyék, báró *D'Erlangerék*, a híres festők közül: *Solomon*, *Hacher*, *Rothenstein*, *Sauber* (ez a négy művész azóta már bárói titulussal), de arról, hogy zsidók lettek légyen, fogalmam sem volt. Urak voltak, angol urak és dámák, műveltek, kellemesek, jó modorúak és mert hogy senki se zengte zsidó mi-voltukat, bizony senki se találta rajtuk azt a bizonyos „sémita jelleget“, amiért sárga foltot kellett volna varratniuk a frakkjukra, vagy a dekoltázsuk alá.

Egy másik példa: majdnem otthonom a Horn-castle-kastély, ahol a spanyol (hazulról hozott) etikett szabályai szerint éltek s ahova a fiatalság legmelegebb érzelmei fontak, ahol a ház hercegi urát a legválogatottabb társaság kereste fel, nem egyszer a mai királyné is; tradicionális zsidó családi élet hajléka volt. Ki gondolta volna? Az én szemem előtt csak akkor lebbent fátylat, mikor a felső tízezer legszebb és legelegánsabb kisasszonya: Violet viscountess esküvőjére a zsinagógába invitáltak. Nem volt zsidókérdés, mert nem volt elkülönített zsidó társaság.

Minden hét csütörtökjét Sir Lawrence *Alma-Tadema* fejedelmi műtermében, családjá körében töltöttem a St. Johns Wood-on. Hogy hozzájuk eljus-sak, egy hatalmas porta előtt kellett elballagnom, a ház ki se látszott a gyönyörű parkból, mely mint az angol kertek, fényűzéssel gondozott volt. A hatal-

mas zöldbársonyos pázsiton mindig vig fiatalság szórakozott. Krokett, tennisz járta. *Cochen* úr hajléka. Később társaságban megismerkedvén, jártam hozzájuk. Nemhiába gazdája volt az indiai vasutaknak, nábohi pompában éltek. Egy délután benéztem a klubomba, Mr. *Cochen* személyi titkárának telefonüzenete várt rám: *Cochen* úrnak tegnap egy magyar úr volt a vendége, érdeklődött uraságod iránt, de merthogy *Cochen* úr nem volt felhatalmazva rá az ön címét vele közölni, ha találkozni óhajt vele, méltóztassék holnap, lunch ideje előtt az Athenaeum klubban Mr-t (itt egy egész betűzagyvalék volt, amit a telefonos groom írt le mint magyar vezetéknév) felkeresni.

Törtem a fejem, ki lehet ez? Magyar és tagja a brit birodalom legexkluzívabb, minden próbát kiállt szellemi nagyságai klubjának. Amelynek belső termeibe a „fellow“-kon kívül be nem léphet emberfia? Pontos időre elmentem a Pall-Mall-ra. Mielőtt beléptem, tünődni kezdtem, kit is keresek? Egy magyar urat? Ez a szituáció hülyének tetszett. Lesz, ahogy lesz. A ruhatárban leadtam a kalapom és a templomnagyságú hallba jutottam. Zavarom egy pillanat alatt megszűnt, látván Izraell *Zangwill* barátom csunyan érdekes néger fejét. Egy öreg úrral diskurált, aki alig látszott ki a hatalmas Adams-karosszékből. Ő is meglát, elém jön és bemutat Mr. *Vámbéry*-nek...

A világhírű honfitársat tisztelhetni, boldoggá tett. És merthogy ott nem tarthatott minket lunch-re, találgattuk, hogy a közeli híres vendéglők melyikébe menjünk. Egy olasz osteriára esett a választás. Csak még vártunk *Vámbéry* más barátaira. Egyszerre csak feltűnik a hallt elválasztó óriási brokát függönyök mögött az én drága *Nordau*. Meg se kérdezhettem, hogy mi ujság a rue Henneren, amikor szinte látomászerű alak, magas, feketeszakállas, csodálatos szemű, válogatott ízléssel öltözött férfi áll mellé. Egy Harun al Rasidja a meséknek. Lenyűgözőbb jelenséget keveset láttam életemben.

— Dr *Herzl*.

Fogalmam se volt, hogy ki ő. A zsidókérdés, a cionizmus, az ő messiáskodása ismeretlen valami volt előttem. Hogy ő is magyar, csak később tudtam meg. De rabul ejtett az egyénisége. Az étkezés alatti eszmecsere előttem érthetetlen, és őszintén bevallom, unalmas volt. Aztán hogy *Zangwill* eltávozott és a beszélgetés magyarul és más egyebekről szólott, a hangulat is melegebb lett.

1901. június 12. Emlékezetes dátum. Megtiszteltek azzal, hogy vendégei az asztalomnak. Elsőnek *Vámbéry* bicegett fel a Strandra. Majd *Nordau*. És késve *Herzl*. Mentette magát, fontos konferencián volt *Rothschildnál*. A szerény ebédet pesti élményekre való emlékezés fűszerezte. Ennek a napnak örökös dokumentuma egy lap az albumomból:

„Ambitious people of the higher order think and talk so much of Posterity. After all — what is Posterity? It is the fools of to-morrow. Max Nordau.“

„A szabadság hazájában szívesen gondolok saját hazámra, azon reményben, hogy mi az angolokat nemcsak a sportban, hanem a valódi liberalizmusban fogjuk utánozni.
Vámbéry Ármin.“

„Nem mondhatok jobbat sem magyarul, sem angolul, mint kedves Vámbéry bácsim és Zangwill barátom.“
Herzl Tivadar.“

(Közel oda írta volt előzőleg Zangwill: Yours without prejudice.)

Mielőtt elváltunk volna, Vámbéry megjegyezte, hogy velük tölthetném az estét. *Herzl* helyeselte és *Nordau* mondta, várjam meg otthon, hogy kapok-e meghívót a Makkabean Klubba. Ha igen, amiben nem kételkedik, mert ő fog intézkedni a hármajuk nevében, legyenek ott pontos időben.

Az előkelő meghívó csakugyan megérkezett. És én is ott voltam a Bond street tájékán, a klub díszebédjén. Persze fogalmam sem volt, hogy a Makkabeus egy egészen „kereszténymentes“ társaság. Kitárlnak a hatalmas szárnyajtók és bent fejedelmi asztal, rogyásig az ezüst, a kristály és drága virágok erdeje. Nem tűnt fel, hogy az urak nagyobb része csöppnyi könnyű selyemsapkát hord, eszembe se jutott talán ez... rituális szokás, hiszen Pesten is hordják ezt otthon *Tisza Kálmán* is, *Eötvös Károly* is, *Lechner* papa is. Csak kissé furcsállottam, hogy a glazékesztyűs lakájok is viselték, hogy azok is „féltek a léghuzattól“...

Az asztalfőre *Adler* chief rabbi ült, mellette az elragadó világfi, *Sir Francis Montefiore* és egy fiatal, komoly *Rothschild*, akinek egész este nem lehetett szavát hallani. Szemben, a főhelyen, az „előkelő idegenek!“ Középen *Herzl*, kétoldalt *Nordau*, *Vámbéry* és az öregúr mellett az én jelentéktelen személyem...

A főrabbi előtt mákkal hintett, mosolygós fonatos kalács és aranyserleg — mint később megtudtam, palesztinai borral — színig telten. Az óriási faburkolatos csarnok villanyárban úszott és mégis a főpap előtt súlyos arany kandeláberekben gyertyák is pislákolnak. Mindenki elfoglalja a helyét, a főrabbi feláll az asztali áldáshoz. Most valami nagyon furcsa történik. Azok az urak, akik nem hordták a kis selyemsapkát, leborítják fejüket a szalvétájukkal. Látván, hogy három földim is ezt cselekszi, utánoztam őket, nagy ügyetlenül. Az áldás héber szavai énekes ritmusban csengtek és jó magam megszégyenülten és meghiúsultan hajtottam fejet...

Mikor a felséges ételsorban a pecsenyére került a sor, poharainkban pezsgő gyöngyözik, feláll *Adler* és meleg szavakkal, majd könnyezve *Herzlre* üríti poharát. Ekkor vettem észre csak, hogy az est ünnepi vendége a híres bécsi zszurnaliszta. (Hogy mi volt a háttérben, csak később tudtam meg, azt az emberfeletti munkát olvasván, melyet a palesztinai zsidó állam érdekében kifejtett s amely felőrölte életét, egészségét.) *Herzl* egy óránál tovább tartó beszéddel válaszolt. Folyton tapsolták, „cheer“-ezték. Alig értve valamit a nagy ovációból, én a tündöklő, gyémántoktól ragyogó két török nagyrendjelet csodáltam, melyek *Herzl* nyakkendőjén és mellén szikráz-

tak. Beszédét befejezve, olyan viharos ünneplés esett, aminőt én nem láttam, nem hallottam se azelőtt, se azóta.

Majd *Sir Francis Montefiore* emelt poharat a még három jelenlévő zsidó vendégre: A két hatalmas tölgyre, akik viharban is társai a hajlíthatatlan libanoni cédrusnak, *Herzl* doktornak: *Nordaur* és *Vámbéryre* és az azok tövén még szerény, bimbózó ibolyára, az ígéretre, és itt megdöbben az én nevemet hallom. Képtelen ijedtség fog el és megrántom Vámbéry bátyám frakkját. Ekkor észreveszem, hogy ő szintén zavarban van. Hogyne, hiszen ő rég kitért! Hogy micsoda szépeket mondott még *Sir Francis*, azt már nem hallottuk. *Nordau* zavarosan mosolygott ránk. Majd vele *Herzl*, aki mulatságosnak látta kényes helyzetünket. És mert hogy a köszöntőre személyenként kellett volna válaszolni, eldobta a mentőkötelet, ismét ő szónokolt, hálásan nyugtáztván az elismerő szavakat és varázslatos ékesszólással megint egy órára lekötötte a figyelmet.

Még az estélyen — *Nordau* indiszkréciójából — kisült a dolog. Legtöbben, főleg *Sir Francis*, igen jól mulattak az eseten és még évek multán is így üdvözölt: how do you do little hungarian jew?

Mi még sokat mulattunk az eseten, jóideig gyakran voltunk együtt, hiszen napról napra esett valami cécó, melynek meghívóján ott állt a lépes mottó: to meet dr Th. *Herzl*.

Ez hát az én első és víg esetem, amikor zsidó voltam. A második már tragikusabb. 1920 tavasza. Sok sebhely a testemen és kipofozott fogak. Ebben az esetben már vigasztaltak velem, hogy „tévedés“ volt. Drága öreg doktorunk kínban-vérben találva, megnyugtatótni kívánt:

— Ugyan szomszéd, maga csak öt percig volt zsidó és ilyen jajgatást csap, mit csináljak akkor én, aki 63 esztendeje vagyok zsidó!...

A szabadság hazájában szívesen gondolok saját hazámra azon reményben, hogy mi az angolokat nemcsak a sportban, hanem a valódi liberalizmusban fogjuk utánozni.
Vámbéry Ármin
London 11/11/1901
Nem mondhatok jobbat, sem magyarul, sem angolul mint kedves Vámbéry bácsim és Zangwill barátom Herzl Tivadar

Vámbéry és *Herzl* emléksorai Sydney Carton albumában.

KÉT VERS TALÁLKOZÁSA

Érdekes véletlen, egyidejűleg kaptuk alábbi két verset, mindegyiknek „Zsidó vagyok” a refrénje; tartalmában is érdekes találkozások állapíthatók meg. A „Mint más” című versnek a szerzője Kiss Arnold, akinek nevéhez nem kell semmit sem hozzáfűzni e hasábokon. A másik verset dr. Hermann Károly szabadkai orvos írta, aki a régi „A Hét”-ben Kiss József gárdájához tartozott. A verset egy szabadkai kultúresten olvasta fel.

KISS ARNOLD: MINT MÁS...

A kezem: mint a más keze,
A szemem: mint a más szeme,
A vérem is mint más vér,
Az erem ver mint más ér,
A szívem is majd elborúl,
S örömben lüktet botorúl,
Mint másoké. Sebet kapok,
És ez a seb is úgy sajog
Mint másoké. Zsidó vagyok!
Zsidó vagyok!

Mint más: szeretem hitvesem,
Mint más: ölelem gyermekem,
Mint más: a bölcsőt ringatom,
S megöszülök, ha száll napom,
A tavasz rám is mosolyog,
S az életem mécse ellobog,
Én is, mint más: ember vagyok,
Halott leszek, mint más halott,
De úgy szidnak: zsidó vagyok!
Zsidó vagyok!

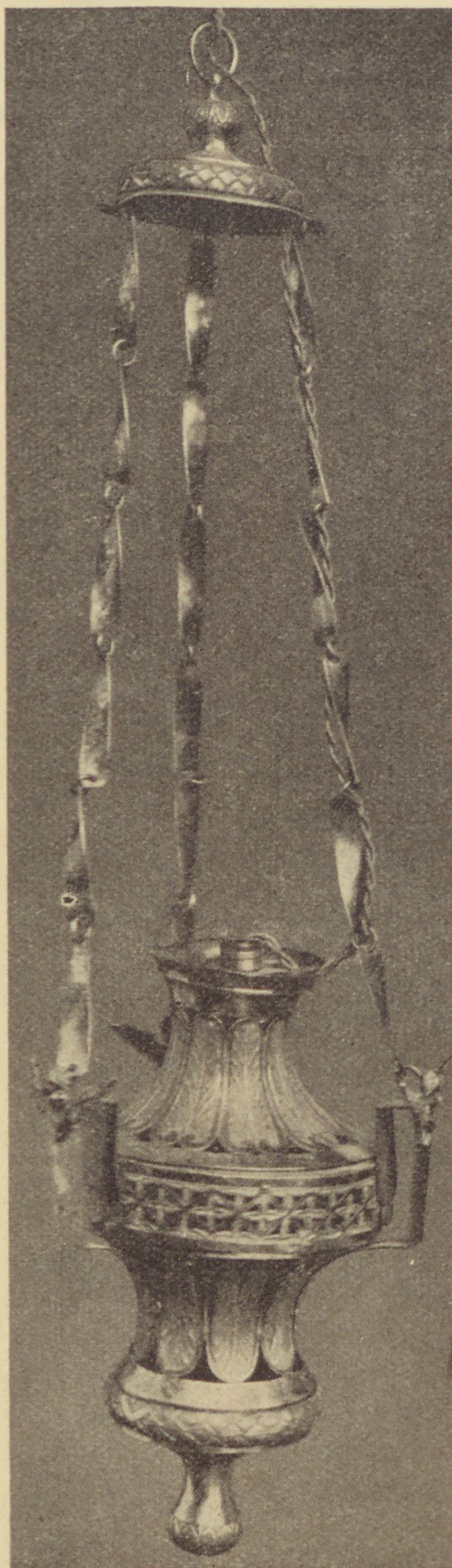
Hát mért vagyok más? Nem tudom.
Bizony ha útom befutom,
A sírban lenn a féreghad
Az erre választ ott sem ad,
Keresztény, zsidó egyre megy,
Héber betű vagy sírkereszt:
Ha vérünkön jóllakhatott,
Nem kérdezi, hogy ki vagyok?
Nem úgy, mint földi agyarok —
Zsidó vagyok!

S ha lelke szál az ég felé,
S majd eljutok az Úr elé:
Lesz kérdésemre felelet:
Míg jelszó csak a szeretet,
Hiába tömve templomok,
Hiába zsoltári ritmusok,
Zsidó az kell, s ha nincs zsidó,
Majd támad másik náció,
Zsidó kell nekik, s az vagyok.
Zsidó vagyok!

HERMANN KÁROLY: ZSIDÓ VAGYOK!

Franciának nem francia,
Töröknek nem vagyok török,
Nem vagyok én a harc fia
S az ágyú nem nekem dörög.
Nem vagyok dicső hadvezér
Nem járok lovon, csak gyalog,
S fáj látnom, hogy ha hull a vér,
Zsidó vagyok!

Sok barázda van arcomon,
Elszáll az élet s röpte gyors
Kevés barát, kevés rokon,
Kevés kenyér: nehéz a Sors!

Régi zsidó lámpa
Dr. Eisler Mihály gyűjteményéből

De pénteken a vacsoránál
Két tiszta gyertyaláng ragyog:
Ilyenkor az áhitat rám száll,
Zsidó vagyok!

Hatezer éve életem létem,
Jövök, megyek, látok, futok,
Sohasem volt véres a késem,
De írni s olvasni tudok,
Az én táblámon törvény állott,
Amelynél nem volt szebb, nagyobb!
Míg sok más közben szerte mállott.
Zsidó vagyok!

Ehrlich zseníje áll mögöttem,
Ha véredben bujkál a kór,
Ha csillag világít fölöttem,
Einstein beszél az ég alól,
Hercz hódította meg az étert,
S míg rádiódat hallgatod:
Azt üzeni néked a géppel,
Zsidó vagyok!

De nem a nagyokról beszélek,
A kis zsidókról zengek én,
Kik százfelé elszórva élnek
Össze-vissza a földtekén,
Kik reggelenként imádkozva
Várják keletről a napot,
S szívük, szájuk azt viszhangozza:
Zsidó vagyok!

Mert ezek közül jöttem én is,
Ilyen volt apám és anyám,
Ő közöttük nőttem fel én is,
Mint ahogy gyümölcs nő a fán,
Lelkemmél most is látom őket
Hogy dolgoznak kicsik, nagyok:
Látom a messze küzködőket,
Zsidó vagyok!

Ó népem! Sorsod az én sorsom,
Multad enyém, s jövőd enyém
A bánatot szilárdan hordom
A gond helyébe jó remény,
Felejtsd a sok-sok meg nem értést,
Mely soha meg nem ingatott,
S hordd magadban a büszke érzést:
Zsidó vagyok!

Segítő kezéd add tovább is,
Szeress vele és simogass,
Szeresd a fajtád! — Ez nem frázis —
Szeresd magad s a másikat!
S ha érted jó a sír követje
És földi léted itt hagyod:
Irasd büszkén a sírkövedre:
Zsidó vagyok!

BETTELHEIM SAMU: A BRÜLL-CSALÁD

Hol lehetett volna szerte az országban keresve is akadni olyan házaspárra, mint Brüll Azriel és méltó hitvese, Traula vagy Antonia Theréza, akinek apja az ünnepelt és versben is megörökített pozsonyi zsidó bíró, *Mandl Jakab*, vagy *Koppel Theben* volt? Azriel és Traula Brüll! Pompás két emberpéldány, kik nemes lelkületükkel egy legendát elevenítettek meg, Ábrahám és Sáráh, Philemon és Baucis; csodálatos harmóniája két szívnek, melyet istenfélelem, emberszeretet és a tóra tisztelete töltött meg. Zsenge ifjúságuktól kezdve útjuk virággal volt telehintve, a jólét, tisztelet és szeretet légkörében nőttek fel. Úgy a Brüll-, mint a Theben-nemzedék emberemlékezet óta kiváló tekintélynek örvendett. Mindkettőjük apja a zsidó bíró nagy tisztelettel járó állását töltötte be. Ez annál fontosabb pozíció volt, mert Pozsony akkoriban még Magyarország fővárosa, a császári ház székhelye és a magyar zsidóság központja volt. A pozsonyi zsidó bíró a „*manhig u parnesz hamedina*“ (országos vezér) melléknevet is viselte. *Koppel Theben*, és nem kevésbé híres apja, *Abraham Theben* szívesen látott vendégei voltak IV. Károly, Mária Terézia, II. József, Lipót és Ferenc udvarának. Olyan nagy tekintélye volt Koppel Thebennek az udvarnál, hogy a pozsonyi prímási palotában lefolyt audiencia alkalmával nem lett kegyvesztett, midőn izgalmaiban az asztalra csapva, Ferenc császárnak azt mondta: „*Felség, ha egyenlő kötelességeket kell vállalnunk, egyenlő jogot is követelünk!*“

A Brüll-nemzedék, azt mondják, a XV. században Dél-Franciaországban élt. A Brüll-, vagy ahogy eredetileg hangzott, a Brillin-család neve, véleményem szerint a weszfáliai Brilon-tól veszi eredetét, ahol abban az időben, mikor a Brillin-ek Wormsban és Heidelbergben éltek, tekintélyes zsidó központ működött.

A család őse Mesullam Eliezer Suszman Brillin ben Izsák, aki 1645 körül a híres wormszi hitközség főrabbiája volt. A wormszi hitközség, *Rási városának*, rabbinátusa a legnagyobb kitüntetésnek számított, amellyel csak a prágai rabbinátus volt egyenrangú az egész diaszporában. Rabbi Mesullam Eliezer Suszman leánya felesége lett Bacharach Chajim Jair híres tudósak. *Az ő véréből származnak a legelőkelőbb angol-zsidó nevek viselői, Sir Herbert Samuel, a Montagueék, Adlerék, meg Frankelék*, továbbá Magyarországon a *Bacherék*.

A wormszi főrabbi fia, *Brillin Izsák* előbb Hamelsburgban volt főrabbi, ahonnan a zsidóüldözések miatt Wormsba menekült, majd Mannheim választotta meg lelkipásztorának, ahol 1678-ban került örök nyugalomra. Rendkívül szellemes, világi tudományokban is nagyon jártas tudós hírében állt, aki a fölvilágosodott Ludwig August pfalzi választófejedelem kegyeit bírta és vele gyakran folytatott eszmecserét vallási kérdésekről. Valószínű, hogy ilyenkor Spinoza tanításai is szőnyegre kerültek, melyekért a fejedelem nagy hévvel szállt síkra. Hisz tudvalevőleg a nagy filozófust is szerette volna a heidelbergi egyetem ré-

szére megnyerni. Házassága révén Brillin Izsák főrabbi az akkori zsidó arisztokrácia legkiválóbb köreibbe lépett be. Felesége a jámbor wormszi patricius *Oppenheim Simon Wolf* leánya volt, testvére a híres császári udvari faktornak, Oppenheim Sámuel,¹ Savoyai Jenő barátjának. *Savoyai Jenő több mint egy alkalommal kijelentette, hogy a törökök elleni háborút Oppenheim pénzügyi segítsége nélkül nem nyerte volna meg.* Brillin Izsák leánya, Veronika vagy Frummet pedig a bécsi *Wertheimer Sámson* császári udvari faktor felesége lett, aki mint Oppenheim nagybátyja is nemcsak mint pénzügyi és államférfúi tehetség volt kiváló, hanem talmudi tudása is bármely rabbiéval vetekedett. 1696-ban I. József császár ki is nevezte Wertheimer Sámson magyar országos főrabbiává. Veje révén Brillin Izsák a Wertheimstein-, Rothschild- és Biedermann-családok ősvé lesz. Fia id. Brillin Azriel Kismártonban és később Bécsben működik az Oppenheim, Wertheimer, Jafe-Schlesinger, Pressburger Simon nagytőkések körében, mint kereskedő és hadseregszállító. (1716-ban id. Brillin Azriel, Schlesinger Wolffal társulva, a magyarországi tűzértség részére szállít 6000 lovat és 800 ökröt 10.000 forintért.) De e foglalkozás mellett is a Tóra és emberbaráti tevékenység az ő szenvedélye. Id. Brillin Azriel 1744-ben halt meg Bécsben. Gyermekei között Brillin Sanwill (Samuel) folytatja ősei közéleti miszsióját. Úgy látszik, atyja halála után Pozsonyban telepedett le, ahol a zsidó hitélet oszlopaihoz tartozott, 1802-ben halt meg, gazdagon években, tekintélyben és földi javakban. *Charif Mózes, id. Eger Akiba, Dukla Izsák, Barby Meir és Tysmenitz Mesullam főrabbi* alatt működött és ismételten a zsidó bíró tisztjét is betöltötte. Azriel fiára fényes nevet, becsületben szerzett vagyont és mindennek fölött a Brillin-nemzedék nemes életfelfogását hagyta örökül. Azriel a leggondosabb talmudi nevelésben részesült és életét utolsó lehelletéig a zsidó tudománynak szentelte. Hatalmas vagyona, amelyet apja és apósa után örökölt, nemcsak anyagi gondoktól, de minden üzleti tevékenységtől mentesítette. Maga köré gyűjtött egy-néhány tudományszomjas ifjút, akikkel közölte nagy talmudtudását. A szegények atyja volt, hitvese pedig az inségesek őrangyala. Lakóinak házbérét sohasem emelte, bármennyire megfelelt volna az idők követelményeinek. *Busásan nyújtott hiteleket, anélkül hogy kamatot fogadott volna el.* Ő személyesen házának minden előkelősége mellett valóságos aszkéta életmódot folytatott. Nagy vagyonát szinte bűnnek tekintette szemben embertársai inségével és ezért két kézzel hintette el a Cedaka-adományok vetését. Mint Dávid király, aranyát és ezüstjét Isten házána építésére akarta felhasználni. 1811-ben házában, melyet még ma is *Brüll-féle ház* néven ismernek, zsinagógát rendezett be és ennek fennmaradását egy a házra be-

¹ Oppenheim Sámuel ivadékai közé tartoznak Mendelssohn-Bartholdy Félix és Meyerbeer Giacomo is.

kebelezett alapítvánnyal biztosította.² E kis templomot remek ezüstdísszel és művészi parochesszal szerelte föl. Még mai napig bámulja a látogató a fényes ezüst Tóra-pajzsokat, koronákat, sormutatókat, mosdótálakat és korsókat, melyekbe mind be van vésve a nemes adakozók neve: Azriel és Traula Brill. De a Brill-féle templomkincs legkiválóbbja az 1699-ből származó parochesz, melyet még id. Brillin Azriel atyjának, a nagy mannheimi főrabbi Brillin Izsáknak tiszteletére készítettett. E házi zsinagógában gyülekezett a hitbuzgó Brüll-törzsház és ennek minden ága. Itt mélységesebben és ájtatosabban hangzott az ima, mint a hitközség más 20 zsinagógájában. Még évtizedeken keresztül a Brüll-zsinagógát a patriciusok imaházának tekintették. Ott jött össze az áhitatos családi szövetség: a Kreilsheimok, Oppenheimok, Wannefriedek, Pappenheimok és Bettelheimok. Itt buzgókodtak a nagy Dájának, Prossnitz Daniel, Liber Nate Wolf, Oberbreit Azriel és Lackenbach David. Én magam még láttam ifjúságomban a néhai glóriának utolsó fénysugarait.

Ifj. Brill Azriel nagyatyja volt „Brüll Henrik fia”-nak. A Domonyi-, Dirsztay-, Schossberger-család.

² Végredeletében azt mondja, hogy a templommal hálát akart adni a Mindenhatónak, hogy háza sértetlenül maradt, mikor 1809-ben Napoleon Pozsonyt bombázta.

Bettelheim Kálmán 1811—1890 pozsonyi hitk. előjáró (Löwit festménye után 1846)

dok és ágazataik őse. Az öreg Brüll Zsigmond és Ármín még minden évben Jahrzeit-kor ősük sírjához zarándokoltak Pozsonyba, a családi kápolnában maguk is előimádkoztak és a szegényekkel szemben dúsan rótták le a kegyelet adóját.

Azriel nővérei között Veronika, a híres „Muhme Frummet” a kismartoni Wolf-család özanyja lett. (Leszármazottjai közé tartozik dr. Friedmann Ignác kormányfőtanácsos, továbbá a Hatvany-, Schiff- és Klaber-családok.) Sára férjzett Wannefried a Pappenheim—Bettelheim-nemzedéké, egy másik nővér, férjezett Jaffe-Schlesinger a Figdor-családé és így Hainisch Emilia özanyja, Esther pedig Saphir Gottlieb első hitvese és a híres humorista anyja volt, akiről fia irataiban mindig gyöngéd szeretettel emlékezett meg.

A pozsonyi gettó elvesztette régi dicsőségét, de az „ucca” szegényes házai között még ma is kimagaslik a Brill-féle ház, melynek szép rácsozata, magas fehér szárnyajtai és parkett padlózata tanuskodnak a régi fénykorról. A földszinten, a kis zsinagógában még él a Brüll-család emléke, a késői epigon még őrökdi a fénylő ezüst kincs fölött, amely a drága emberpár, Brill Azriel és Traula ideális életfelfogását hirdeti.

KISTELEKI EDE SIREMLÉKÉNÉL

— PATAI JÓZSEF BESZÉDE AZ IMIT NEVÉBEN —

Kisteleki Ede síremlékét a napokban avatták fel dr. Hevesi Simon, Sziklay János, Móra Ferenc stb. beszédeivel.

Az Izr. Magyar Irodalmi Társulat nevében hozok egy babérágat a magyar zsidó költő sírjára. Kisteleki Ede a tökéletes harmónia poétája volt és az ő lelke nem ismert konfliktust abban a sorrendben sem, hogy magyar zsidó-e, vagy zsidó magyar. Úgy érezte, hogy minden ember a végtelen kiteljesülése és abban a távlatban, ahol „égi fény-szemek kísérik” a halandók útját, nincs különbség nép és nép, faj és faj között. „A névtelen jót látom minden arcon” — dalolta egyik versében.

A szegedi zsidó templom zsolozsmái között szárnyalt fel vallásos hite és büszkeség szállta meg a lelkét, hogy ezeket a zsoltárokat, melyekkel különböző világok és vallások templomaiban emelkedik fel az ember a mindenség Istenéhez, az ő őse, Dávid király énekelte először messze Juda hegyein.

*A zsoltárok zsoltárát most éneklek,
Dicső elődöm a zsoltárkirály
Hitében élek így, én sem hitetlen
Hitünkön a világ szilárdan áll.*

Kisteleki Ede érezte, vallotta, hogy a vallás a világrend legszilárdabb pillére és vallásos költészetével ő is hozzá akart járulni a lelkek harmóniájának egyengetéséhez. Bibliás ember volt, aki a Könyvek Könyvét az egész emberiség kincsének tartotta. És mint a Biblia prófétái, ő is minden salaktól megtisztult világról álmódott, amelyben az emberek mind az Úr világosságában járnak, az Örök Béke fényénél. Kisteleki Ede költészete kimeríthetetlen forrása marad a földi béklyókból kiemelkedő magasabbrendű ember-ideálnak. És az Izr. Magyar Irodalmi Társulat, mely a zsidó szellem kincseinek feltárását tűzte ki céljául, mindenkor kegyelettel fogja őrizni és ápolni a nagy magyar zsidó poéta emlékét.

DR. S. MILLER (YONKERS): ZSIDÓ VALÓSÁG

A helyszínen gyűjtöttem tapasztalataimat, bátran beszélhetek tehát egy zsidó valódiságról, egy fogalomról, amely még ismeretlen közöttünk. Láttam egy terület kidomborodott zsidó körvonalait, amelyek között lejátszódik a páratlan zsidó iparkodás, amelyet diadal koronáz. Álltam zsidó talajon, szent rögön, amit zsidó könny és vér hódított meg. Megfordultam zsidó városban és zsidó faluban, zsidó farmon és zsidó telepen, amelyeket mind zsidó kéz és zsidó szív alkotott. Bámultam zsidókat, amint működtek a mindennapi élet forrásainál, foglalkozva valóssággal, irányítva az élethez szükséges alapokat és ellenőrizve a megélhetés szükségleteit.

Ott voltam és láttam. Zsidók szántanak, vetnek, gyomlálnak, gereblyéznek, kaszálnak, aratnak, trágyáznak, öntöznek, kutakat fúrnak, utakat építenek, mocsarakat lecsapolnak, palotákat emelnek, állatokat tenyésztnek, tejgazdasággal és méhészettel foglalkoznak. Mindent csinálnak ottan, amit más a talajon élő és öntudatos nép csinál és talán még többet. Görbe hátak helyett egyenes és derekas embereket láttam, egészséges arcokat, félelmetlen, tüzes szemeket, vaskezeket és izmos karokat, mint aminőt láttam szép Normandiában, ahol egy kicsit körülnéztem. Egy új kor nyílt meg előttem.

Megrendültem egész lényemben, amikor behajtottunk Petach Tikvába. A szatócs és kalmár üzlete mellett ott volt a mag- és trágyaüzlet, vetemény- és takarmányraktárak és az üzletek előtt kirakva láttam kapát, kaszát és sarlót, ásót, csákányt és gereblyét. Az ugar behatolt az ember csontjaiba, az agyba és szívbe, a zsidó teljes érdekkörébe. Orromba ütött az áldott anyaföld szaga, a valódiság aromája, mint valaha gyermekkoromban, magyar szülőföldem szép határán, Nagy Idán. A héber feliratok a bejáratok felett mintha daloltak volna extázisban. Az én testvéreim a földet ölelik, a letiportak és kizártak, a „Luftmensch“-ek valódisággal foglalkoznak, az életnek legfontosabbjával. Hol láttam én ezt és mikor? Sehol a szétszórotságban, sem Pozsonyban, sem Frankfurtban, sem máshol. Zsidó kupecet, zsidó kalmárt, igen, láttam bőven, de csak ritkán igazi zsidó gazdaembert.

Kirjat Anavimban szőlőszüret volt, amikor ott megfordultam. Táblaszőlőt csomagoltak a jeruzsálemi piacnak. Tíz nő ült egy hosszú asztal mellett egy fa árnyékában és dolgozott a szőlő körül. Minden fürt szőlő óvatosan lett megvizsgálva, a kétséges szem ollóval levágva és azután egy fadobozba betéve. „A mi szőlőnk zsidó szőlő és nem akarjuk, hogy Isten mentsen valami kifogást emeljenek ellene a fogyasztók” — mondta nekem egy öregebb anyóka, aki Galiciából jött ki oda gyermekeihez. Hála a Mindenhatónak, jó árt hoz a szőlő, úgyszintén jól fizetik a baromfit is. A Kevuca pénztára jól áll, van felesleg. Hozzáfogunk új földdarabok megműveléséhez és építeni fogunk egynéhány új lakóházat. Nagyobbítani fogjuk állatállományunkat és veszünk még egy

kitűnő svájc-hollandi vagy holsteini bikát. És az anyóka, aki Galiciában „Mikve-Jidene“ és „zugerte“ volt, egy egész disszertációt tartott nekem a jó ökrökről, amelyek öt-hatszáz dollárba kerülnek, ellenében az olcsóbb damaszkuszi fajtával. Muszáj volt bemennem a szép betőnből épített, modern istállóba és megnézni, hogyan laknak és élnek a héber nevekkel becézett tehének: *Szure, Rifke, Lea, Dvojre, Ráchel* stb., a drágák és kedvesek. Ilyen istállók és ilyen rokonsági viszony ember és állat között még báró Semsei nagyidai birtokán sem volt. Hol tanultatok ti mindezt, édes testvéreim, mondjátok hol? Nevettek édesen. Ha az ember otthon van és békében gazdálkodik az ő portáján, mindent tud és mindent megtanul, mert megokosodik. Anyaföld nagy dolog!

Nahalalban láttam egy nagy teherkocsit megrakva zöldséggel, szőlővel, tejjel, vajjal, sajttal és tojással, készen állva, hogy Hajfába hajtsák. Zsidó leányok iparkodtak a gépkocsi körül, megrakva azt a föld áldásával, amit ők saját kezükkel csikartak ki a talajból. Mint amerikai, arra a sok zsidó leányra gondoltam, akik New Yorkban, Chicagóban és Philadelphiában halovány arcokkal és kihalt szemekkel „Cloaks and Smits“ köntös és ruha körül forgolódnak, feláldozva erőt és egészséget a nyereség Istenének, másoknak. Ezek itten csak duzzadtak egészségtől Isten szabad színházában, a végtelen „Kintben“. Azok a tüzes szemek és erős karok, az a jókedv és azok a daloló kezek, az az üdeség, azt mind látni kell. Jót és szépet természetnek, szeretettel becéznek növényt és állatot, csirkéket nevelnek és borjúkat,

Öreg chaluc a Szentföldön
Alter Chaluz

mint drága gyermekeket és aztán tovább küldik, mint kitüntetett produktumot a városba. Ezt más névvel mint *alkotás* nem lehet nevezni.

A városban járkálva, láttam itt-ott a „*Tenúva*“ fióküzleteit, ahová a zsidó telepek beküldik termékeiket értékesítés céljából. Mindent lehet ott kapni, ami csak Palesztinában terem, az áru elsőrangú, csak lenne belőle elég. Egyelőre a zsidó termelés még nem fedi a keresletet. Még muszáj Ausztráliából vagy importálni, Egyiptomból zöldséget és Európából dobozárut konzervekkel. Még sok mandulavajat használnak a Szentföldön és még vannak sokan, akik egyet-mást nélkülözni kénytelenek, mert a „*Tocereth Haarec*“ hazai termék, nem elegendő. Megálltam a „*Tenúva*“-üzletek bejáratánál és teleszívtam magam a zsidó termékek aromájával. Zsidó föld és zsidó ember, zsidó akarat és zsidó erőmegfeszítés hozta ezt mind létre. Ott, ott felzengett a dolgozó Szentföld soha el nem némuló dala.

Láttam az istállókat és tyúkólokat a telepeken, milyen rendesek és tiszták. Láttam az intím viszonyt a dolgozó kezek és az állatok között, azt az odaadást, amellyel velük fáradoznak. Csodáltam azt a sok szeretetet, amellyel a dolgozó Szentföld ölel minden rögöt, növényt, palántát és mindent, ami a feltámadó élethez tartozik. Láttam mindazt és megértettem,

hogyan miért éppen az a munka valódiság és nem álmítás, mint a Galutban.

Ott nő a gerinc, amely egyelőre még hiányzik a zsidó hátból, amely oly nagyon szükséges a boldoguláshoz. Amikor Hajfában felszálltam a hajóra, hogy Triesztbe utazzam és sokan panaszkodtak az augusztusi hőség miatt, felkiáltottam, hogy abból a varázskatlanból csakhamar kiforr valami csodás. Kétségtelen, hogy az a háttér ottan adja majd meg a hangot a zsidóságnak. Onnan jönnek majd zsidó vezérgondolatok, amelyek zsidó hangulatot keltenek majd a pusztá zsidó szívekben a föld minden részén, öntudatoságot és céltudatoságot. Csak egy gazdánép adhat erős jellemű gondolatmenetet, amely helyét megállja minden perpatvarban. A zsidó talaj ad aztán majd vezéreket is, valódi útmutatókat. Az a sok szeretet, amit ottan elpazarolnak, nemcsak zsidó országot teremt meg, de zsidó vezérséget is. Akiket szeretet köt a röghöz, azoknak egész lényé tele van a föld érzékével és beszélnek nyelvét, az ősi hon anyanyelvét.

Igen, ott a barázdák között nő a zsidó nemzeti érzés és büszkeség, ott, ahol a zsidó nemzeti értékek első raktára emelkedik. Ott nő és fejlődik a zsidó nemzeti lélek, amely majd megvált a galut jármától. Ott voltam, láttam, átéreztem és megértettem.

EDMOND FLEG (PARIS): A KÉTSZIVŰ ZSIDÓ

— RÉSZLET A KÖLTŐNEK A NAPOKBAN MEGJELENT „MA PALESTINE“ CÍMŰ KÖNYVÉBŐL. —

Tel-Avivban ünnepeltek bennünket. Chagallt, Patait, a költőt, és engem. Ezeröttszáz ember ült egy pusztá terem fapadjain, hogy üdvözljék az átutazó vendégeket, akiket az emelvényen notabilitások vettek körül.

Kissé kérettem magam, mielőtt elfogadtam a megtiszteltetést: de tényleg el voltam ragadtatva. Bármily szerénynek látszik is a többiek előtt törekvésem, nem arról ábrándoztam-e, hogy a sokszor elfeledett mult forrásaiból meríthessem a gyógyított a jelenre és jövőre? Nem akartam-e üzenetet hozni? Egy hang lenni Izrael többi hangjai között? Nézegettem a padokon ülő zsidókat, akik a világ minden tájáról jöttek ide. Vizsgáltam az arcokat, amelyek oly kevésbé hasonlítottak az enyémhez. Megismerem a legfiatalabbak arcán az új típust, amely oly más, mint a régi, melyet az ősi éghajlat napsütése termelt; a feltámadt zsidót. S azt mondtam magamnak:

Hisz ezeknek írtam, ezekhez beszéltem. Hozzánk kapcsolódnak reményeim és gondjaim, bennük találtam magamra. Miért ne örülnék helyeslésüknek az ősök földjén, ahol születésem előtt születtek gondolataim?

Először Bialik köszöntötte Chagallt, azután Haméiri Patait. Nem fogtam fel minden részletét annak, amit róluk mondtak, de könnyen megértettem a lényegét s hozzáképzeltam a többi. Patai oly

tiszta formát tud adni a tudatalatti érzéseknek, melyek ott szunnyadnak és szüntelenül feltámadnak a zsidó nép szívében. Szuggesztív és meghitt költészete oly pompásan fejezi ki a Messiásra várást. És az ő jámbor rabbija, aki egy szűk dobozban Palesztina pálmáját, mirtusát és cédrusát kapja, imájában visszaálmódja a talajba, mely gyökereket őriz. Milyen keresetlenül ábrázolja a gyökereitől megfosztott népet, mely csak ott fog újra virágozni és gyümölcsöt hozni, ahová maga az Isten ültette el!

És Chagall! Látható színekkel világította meg a zsidó lélek legbensőbb lényegét, amelyet szóval nem lehet kifejezni. Ezernyi fénylő alakban mutatta be a gyötrelmet, mely kineveti önmagát és túllépve az emberi látókört, a végtelen felé szárnyal.

Patai héberül felelt, Chagall nem oroszul, hanem jiddisül. Mennyire éreztem akkor, hogy a közös nyelv milyen összhangot teremt s az együttérzés milyen erős kapcsolatot hoz létre. Mennyire zsidó ez a két ember és mennyivel kevésbé vagyok én zsidó, mint ők. Mily gyorsan felismerte s magába olvasztotta őket hallgatóságuk; mennyire együttérzett velük, szavaikon túl, felfedezte bennük az ő saját életét.

Én kerültem sorra. Harari professzor beszélt munkáimról. Senki sem lehetett volna erre illetékebb, mint a héber és francia nyelv ezen alapos ismerője. Minden könyvemet idézte, tárgyalta, magya-

rázta. Mindent értettem, mert sok más íróhoz hasonlóan, minden nyelven megértem, ha dicsérnek.

De ki voltam én annak a férfinak, aki dicsért? Mint stilszta, bevezettem egy latin nyelvbe mindazt, amit a hebraizmusból befogadhatott. Mint poéta folytattam a biblikus romantikát, a Talmudból vett mesékkal gazdagítva azt. Mint tudós, a Nyugatnak szánt antológiámban összegyűjtöttem a zsidó világból ismert könyveket. Mint regényíró, fájdalommal megírtam az elzsidótlanodott zsidó nyugtalanságát, mint drámaíró közelebb hoztam a templomot a zsinagógához. Mint messianista, békemunkára serkentettem minden országot zsidóságot.

Mit számíthatok azonban én mint ember azoknak, akiket itt magam előtt látok? Egy eset vagyok, csodabogár! Egy francia vissza akart emlékezni zsidó őseire, a judaizmust választotta irodalmi témául, törődni akart mindazzal, ami a világon félig zsidó. Mit jelenthet nekik ez a szóhalmozó, aki azt mondván, hogy Izraelért beszél, a beszéd hevében elfeledi Izraelt.

Igen, én messziről jövök, mint idegen, érdeklődni, hogy mit csinálnak itt? de mit tettem értük? És ha itt legnagyobb Izrael? Úgy leéltem életem anélkül, hogy nagyságát láttam volna. Ha itt ver szíve leghevesebben? Az enyém külön fog verni? Ah, mily udvariasak, mily nagylelkűek, hogy ünnepelnek! Vendégszeretetük igyekszik elfeledtetni, ami elválaszt bennünket. Egyedül érzem magam köztük, nagyon egyedül. S magam vagyok felelős magányomért.

De miért e megbánás? Oly nagy a hibám? Minden egyént kötelez kissé a többi és ha némelyeknek adott magából egy keveset, nem tett-e ezzel már valamit? Azok a félzsidók, akik benépesítik a földet, kevésbé értékesek lennének, mint ezek a százszázalékosnak nevezett zsidók, akik itt élnek? Miért? Kevésbé emberiek talán? Nincsenek-e meg, épp úgy, mint ezeknek, az egyéni gondjaik, egyéni drámáik? Ha bátorság kell ahhoz, hogy a sziklákra termőföldet hordjunk, hogy kétezer év után újra kizöldeljen a pusztá haza, nem kell-e bátorság ahhoz is, hogy kitartsunk az üldözésben, s hívek maradjunk őseinkhez és Istenünkhöz? S ha nagyságnak számít feltalálni önmagát az övéi között, nem ugyanolyan nagyság-e megtartani egyéniségünket mások között?

Jaj! Jaj! kis unokám, ki még meg sem születél, vezetni akartalak, de magam sem találok utamat! Talán nevetni fogsz zavaromon, mint nevetned kellett kérésemen?

Talán azt mondod majd, ha elérkezik a te idő: Nagyapa, te ilyen homályos problémákon töröd a fejed? Nincs más dolgod? Ne gondold velem, kérlek. Mi már praktikusabbak vagyunk. Én Párizsban születtem, mint apám s jól érzem magam itt, mint apám. Mi értelme az egész históriának a zsidókkal, akik zsidók s azokkal, akik nem zsidók? Itt maradjanak a zsidók, vagy máshova menjenek? Bevallom, én nem értem. Ha vannak bárhol a világon emberek, akik iránt érdeklődsz, szívesen teszünk valamit értük, a te kedvedért. De ez azután minden, amit tehetünk. Végre légy őszinte egy pillanatra! Többet teszel te

értük? Nem a nagyatyádra emlékezve beszélsz-e te is ezekről az idegenekről? És ha te, aki nem született Franciaországban, negyven éves korodban háborúba mentél Franciaországért, értsd meg, ha mi, akik itt élünk születésünk óta, nem kívánunk máshol élni, sem meghalni.

Igazad van kis unokám! Miért is hívtalak, hogy kövess utazásomon? Maradj ahol vagy. Ne mozdulj. Ne gyere soha ide. Ne ismerd meg soha félelmemet. Ne tépd szívedet két szerelem közt, amelyek egyformára erősek. És ha szellemi nyugalmadért, lelki harmóniadért szükségét érzed, hadd sírjanak csontjaim síromban, tagadd meg multadat, tagadd meg fajtádat, tagadd meg Istenedet! Semhogy örököld fajtám nyugtalanságát, feledd el Izraelt, ha tudod! De tudod-e majd?

Franciából fordította: BISSELIQUES MÓZESNÉ

ZSIDÓ HUMOR

PALESZTINAI LAPOK HUMORÁBÓL.

DE VOLT...

Féltékeny asszony (férjéhez): Nem is hiszem, hogy élt volna valaha férfi, akinek a felesége biztos lehetett abban, hogy hű hozzá.

Férj: Én ismerek ilyen embert.

Az asszony: Kicsoda az?

A férj: Ádám...

MAJDNEM

Ruben: Tegnap majdnem találkoztam az apáddal...

Simon: Hogy-hogy majdnem?

Ruben: Apád a 13-as számú rendőr Tel-Avivban és én találkoztam a 12-es számúval.

FORDÍTOTT VILÁG

Egy bankigazgató tisztíttatja a cipőjét az utca sarkán.

— Úgy látom, szomorú vagy — szól leereszkedve —, nem érdemes búsulni, én is cipőtisztítással kezdtem és most bankigazgató vagyok.

— Nálam, fájdalom, fordítva történt, én bankigazgató voltam és cipőtisztító lettem.

HOGY MEG NE SZÉGYENÜLJÖN...

Rabbi Samuel Magid, a trsztnai rabbi egy téli hajnal előtt bement a besz-hamidrasba s befűtött magának a kemencében. De mert a fa nedves volt, nehezen gyulladt meg. Mire bedugta a fejét a kemencenyílásba és fűjni kezdte a tüzet. Ebben a pillanatban belépett az egyik koránkelő talmudista, látott egy embert hasmánt a földön, megszálta a könnyelműség szelleme, odalépett és tenyerével a hátára vágott.

És hogy az illetőt meg ne szégyenítse, R. Samuel ott tartotta a fejét a kemencében, a felszálló füstben és forró koromban és nem fordult meg addig, amíg nem érezte, hogy az illető kiment...

MIT TETT NEKED ISTEN?

Egy bűnös ember jött Rabbi Naftalihoz Ropschitzba, töredelmesen bevallotta vétkeit és vezeklést kért. Mikor felsorolta az összes bűneit, a súlyos, nagy vétkeket, Rabbi Naftali megdöbbenve szakította félbe:

— Mondd, fiam, mit tett neked a Legfelsőbb, áldott legyen, hogy ennyire vétkeztél ellene? ...

Dr. LANTOS TIVADAR: „NEMZEDÉKEK MENNEK, NEMZEDÉKEK JÖNNEK...”

Nehézségek és támadások dacára szilárd léptekkel halad előre a palesztinai építőmunka. Perselyek és templomi adományok, aranykönyvi bejegyzések és faültetési akciók révén gyűlnek a fillérek a Keren Kajemeth céljaira, a Föld megváltására. Az ő-s-új ott-hon ismét szorgos kezek munkája alá kerül, szabad zsidó parasztok teremtik meg szabad rögön az új héber kultúrát: egyetlen biztosítékát annak, hogy a szétszóratás országaiban letöredező évezredes értékeink megmaradnak, új életre ébrednek.

A változott idők, a zsidó fiatalság türelmetlen várakozása Palesztina kapuja előtt a KKL-t fokozott feladatok elé állítják: mind nagyobb és nagyobb összegeket kell előteremteni földvásárlásra, új eszközöket kell az építőmunka szolgálatába állítani. Ma már ott tartunk, hogy nem elég, ha életünkben szolgáljuk filléreinkkel a KKL törekvéseit, *életünk napjain túl* is tanuságot kell tennünk Erec Izrael iránti szeretetünkről. Ezt a célt szolgálja a KKL *hagyatéki akciója*, amely a közeljövőben Magyarországon is teljes erővel megindul, miután *külföldön eddig — alig másfél év alatt — több mint 150.000 angol fontot, vagyis három és fél millió pengőt eredményezett a földvásárlás céljaira.*

A hagyatéki biztosítás a KKL javára a *Phönix Biztosító Társaság és a Keren Kajemeth közt fennálló világszerződés* folytán vált lehetővé, amely megegyezés alapján a KKL égisze alatt kötött biztosítások után a *Phönix már eddig is hatalmas összegekkel járult hozzá a KKL földvásárlásához. A Pro Palesztina Szövetség és a Phönix közt most megkötött külön megállapodás alapján pedig a KKL barátai most már egy speciális biztosítás formájában is, igen csekély negyedévi díjjal, évről-évre emelkedő összegeket juttathatnak a Palesztina-építés céljaira. Természetesen a KKL jeruzsálemi főirodája, már a biztosítás néhány évi fennállása után is, kölcsön formájában igénybe fogja vehetni a biztosított összeg egy részét és így a hagyatéki biztosítás már a közeli években erős lendületet fog adni az építési munkának.*

A magyarországi akció célja: *1000 ötszázpengős hagyatéki biztosítást egy év alatt a KKL javára, ezzel félmillió pengőt a földvásárlás céljaira! Kicsiny részletekből, a KKL-munka többi ágának érintése nélkül ezzel sok-sok ezer dunam megváltása válik lehetővé, sok-sok ezer fiatal chaluc dolgos keze juthat röghöz, találja meg a boldog élet lehetőségét őseink földjén!*

Ha Palesztina felépítését életünk szent feladatának érezzük, úgy meg kell értenünk az idők sürgető szavát és új, nagyszabású eszközökkel kell az építés munkájába bekapcsolódnunk! A KKL hagyatéki biztosításával az új fejlődés beláthatatlan perspektíváját mutatja meg. Már eddig is előfordult, hogy egyesek végrendeletileg nagyobb összegeket hagytak KKL céljaira, most azonban a KKL olyan kísérletet tett, amely példa nélkül áll a népi renaissance-mozgalmak történetében. *Egy egész generáció hagyatékát állítjuk*

a Palesztina-építés szolgálatába! Bízunk benne, hogy a mai nemzedék, amelynek az ország felépítésének magasztos feladata jutott osztályrészül, eddigi teljesítményei mellett ezt az újat is lelkesedéssel fogadja; felkarolja és propagálja a KKL felhívását: Palesztinát nemcsak életünkben, hanem halálunkban is szolgálunk kell!

A KKL hagyatéki biztosítási akciója így ma ismét élő valósággá, szívünkben fakadó igazsággá formálja a Koheleth szavait: *„Nemzedékek mennek, nemzedékek jönnek, de örök marad a Föld“*; a mai generáció építő-küzdelmét követi az új nemzedék heroikus munkálkodása és összekapcsolja őket, életben és halálban a Föld megváltása a KKL révén.

TOLLHEGYRŐL

A SZOMORÚ BÉCSI STATISZTIKA.

Nemrég került napvilágra a bécsi hitközség ülésén az 1932. év első negyedének statisztikája. Szomorú adatok. Milyen tragikusak. Az idei első három hónapban 787 zsidó halálozás volt és 173 kilépés a felekezethől. A veszteség tehát összesen 960 lélek. Ezzel szemben a zsidó születések száma 264. (144 fiú, 120 leány.) A bécsi zsidóság negyedévi lélekdeficitje tehát 696, ami egy egész évben már 2784 lélekvesztést tesz ki. Szomorúbb ez a hitközség minden anyagi deficitjénél. És tragikus, hogy Pesten sincs különben. A diaszporai zsidóság végzetes útja ez.

„MI LESZ A ZSIDÓKKAL?”

A régi jó „kurzusidőkből“ cseng a fülünkbe ez a kérdés. Mikor a Népjólétinél is drágább „propaganda-minisztérium“ működött, mely a népet felvilágosította a zsidók ellen követendő eljárások „tízparancsolatáról“. „Mi lesz a zsidókkal?“ című röpiratok röpködtek szerte az országban. Most, fájdalom, a német zsidókon a sor. Most ott lett ez a kérdés a legfontosabb. A „jobbratolódás“ ezt tartja a legsürgősebbnek. Ebből fakad majd a népjólét nagy Germániában. És szomorú, hogy Németországból oly könnyen átragad ez a ragály más országokba is. Különösen a kisebbekbe, melyeknek annyira imponál a nagy német birodalom.

MIT MONDOTT HAMEIRI?

Hameiri sokat foglalkoztatta a pesti sajtót. Írtak róla, mint héber költőről, mint a magyar költők héber fordítójáról, mint temperamentumos előadóról, stb. Az antiszemita lapok is meghocsátottak neki. Sőt az egyik vele akarta igazoltatni, hogy az antiszemitizmus és cionizmus egyúton halad, csak az eredmény és cél más-más. Hameiri azonban azt mondotta, hogy a cionizmus betegnek tartja a zsidóság állapotát a diasporában és ezt a betegséget, melynek neve „zsidókérdés“, meg kell gyógyítani nemcsak a zsidók érdekében. Az antiszemiták ellenben úgy vélik, hogy leegyszerűsített, ha megfojtják a beteget! De ez nem lehet érdeke a világnak, sőt az antiszemiták se nyernének vele. Az új orientáció tehát az: összeegyeztetni a különböző érdekeket az objektív hasznosság szempontjából.

SZÁLL A DARŰ...

A debreceni egyetem egyik bajszövetsége megbüntette az egyik „darúját“, mert izraelita nővel sétált. Kár volna ehhez még hozzáfűzni valamit.

KRÓNKA ÉS SZEMLE

A ZSIDÓ FIÚ- ÉS LEÁNYGIMNÁZIUMOK FELAVATÁSA *ünnepe* volt a pesti zsidóságnak. Ennek az ünnepnek a jelentősége sokszorosán megnőtt, — mert nemcsak két példásan megszervezett, a modern iskola minden követelményének megfelelő intézményt adott át immár teljesen befejezetten hivatásának, hanem mert a mai nyomasztó időkben, a kultúra eszméjének csodálatos átütő erejét hirdeti.

Aki megáll a zsidó gimnázium vörös téglából épült hatalmas háza előtt, aki belép a nagy hármaskapu egyik bolthajlásán, az az első pillanathban megérzi, mit jelent a pesti zsidóságnak a nevelő munka.

A nagy előcsarnok gyönyörű arányaival, hangulatos, színes üveglakkaival, amelyek bibliai jeleneteket ábrázolnak, szinte templomi áhitatot kelt. Az épület zseniális tervezőjét, az élete és munkája delén elhunyt *Lajta Bélát* áthathatta az a gondolat, hogy az iskola az ifjúság nevelésének, fejlődésének színhelye ép olyan szentség, mint az Isten háza. Ez az ősi zsidó gondolat jut kifejezésre ebben a stílusban, arányokban szinte páratlan szépségű iskolaépületben, melyet *Hegedüs Ármin* fejezett be nagyszerű izléssel.

Az építkezés kezdete még a háborúelőtti időkbe nyúlik vissza. A háború éveiben pusztulásnak szánva álltak a befejezetlen falak. És hogy éppen most, két évtized megfeszített, számtalan akadállyal küzdő munkája után sikerült az épületet befejezni, mikor Európa különböző égtájait kémlelő messzelátónk mindenfelől viharos, sötétlő horizonttal találkozik — ez nemcsak az emberi kitartásnak, lelkesedésnek, de egy nagy eszmének a diadalát is jelenti. Ez a felfogás jutott érvényre *Stern Samunak*, a pesti hitközség elnökének ünnepi hangú megnyitójában, éppúgy mint *Karafiáth dr.* kultuszminiszter nemes liberalizmustól áthatott szavaiban és *Ripka* főpolgármester megleghangú, közvetlen fölszólalásában.

Glücksthal Samu, a hitközség elnökhelyettese s oktatásiügyi előljárója remekbe készült, klasszikus beszédében ünnepes szavakkal utalt azokra az értékekre, amelyeket a magyar zsidóság a magyar kultúrának adott. Idézte *Kármán Mór*, a nagy pedagógus érdemeit, megemlékezett mindazokról, akik a gimnáziumok építését előmozdították, megemlékezett a két intézet nagyszerű vezetőiről, hivatása magaslatán álló tanári testületéről.

Hevesi Simon vezető főrabbi beszéde és fohásza fejezte be az ünnepség első részét. Megrendült lélekből megrendült lelkekhez szólt a papi szó.

Az avató ünnepség második része az intézet tágas udvarán folyt le a tornavizsgákkal egybekötve. Az emelkedett hangulat itt a szabad ég alatt a délceg, egyenes fiúkkal és leányokkal szemközt még fokozódik. Itt pompás tornamutatványok, táncszámok tanuskodnak arról, hogy az iskolák a testi nevelés terén is nagyszerű eredményeket érnek el.

MEGJELENT KECSKEMÉTI LIPÓT NAGY MŰVE: JEREMIÁS. (Jeremiás próféta és kora.) A három hatalmas kötet méltatására legközelebb visszatérünk.

A PEN-CLUBOK BUDAPESTI VILÁKGONGRESSZUSA nem volt zsidó esemény. Nem is annak készült. De ha tekintetbe vesszük a Pen-Clubok nemes célját: a világbéke előkészítését szellemi téren, mégis csak prófétai feladat ez. Megvalósítani a szellemi világszövetségről szőtt biblikus látomásokat, közelebb hozni mindenütt az embert az emberhez. A Pen-Clubok között foglal helyet természetesen a többi nyelvek között a héber és a jidis Pen-Club is. A palesztinai héber Pen-Club táviratilag értesítette a kongresszust, hogy delegátusként Patai Józsefet és Avigdor Hameirit választotta meg. Hameirit, aki két évvel ezelőtt is hosszabb időt töltött Magyarországon, nagy szeretettel fogadták és máris meghívásokat kapott számos vidéki városból előadások tartására, sőt a lengyelországi delegátusok útján meghívták egy nagy lengyelországi előadó-turnéra is. Sokat foglalkozott a magyar sajtó *Salom Asch* személyével, aki először volt most Budapesten. Mint a Pen-Clubok egyik legismertebb nemzetközi vezetője, számos ismerősre akadt az arisztokrata körökből származó írók között. Mint régi ismerősét üdvözölte *Bethlen Margit* grófnő, a főváros fogadási ünnepségén pedig nagy szeretettel foglalkozott vele a legtöbbet *Ripka* Ferenc főpolgármester. *Salom Ascht* azonban természetesen mélyen érdekelte Budapest sok zsidó

Ritka alkalom!

Löwy József

BUDÁN, II., Fő-utca 88

(saját ház) Telefon: 515-81

A házat eladom esetleg az üzlettel együtt is. A raktáron levő kész sírköveket a költözökódés költségessége folytán egyenként is minden elfogadható árért eladom.

RÓTH TESTVÉREK

ÓRA- ÉS ÉKSZERÁRU-KERESKEDŐK

Budapest, VII, Dob-utca 16. V.é.I.28

(Gozsdu-udvar)

Aranyat, ezüstöt és brilliánst

a legmagasabb napi áron veszünk!

Legolcsóbb bevásárlási forrás!

TELEFON:

J. 414-17

YOVO

(TOJÁSOS YOGHURT)

hizlaló, vérképző, idegerősítő

Központi Tejcsarnok fiókjaiban
és tejivóiban

LOHR MÁRIA „Kronfusz“ vegytisztító és kefmefestő

Gyár és központ:
VIII., Baross-utca 85. szám
Telefon: József 302-37

vonatkozása. Hameiri, Patai és Holder József társaságában megtekintette a budapesti gheztót és velük tartott a varsói jidis humorista, *Joszefer der Tunkeler*, akinek nemrég jelent meg palesztinai útjáról szóló érdekes könyve, nagy feltűnést keltve. Bejárták a pesti zsidó utcákat, szóbaelegyedtek zsidó típusokkal, kik közül egyik-másik megriadt, a hatalmas termetű Salom Aschban és társaiban holmi detektívfontöket és csoportját sejtve és csak amikor a zamatos jidis beszédet hallották, bátorodtak vissza.

Salom Asch, aki igen nevezetes műgyűjtő is, természetesen érdeklődött a budapesti zsidó múzeum iránt. Ennek azonban egyelőre csak az épületét csodálhatta meg a dohányuccai Hősök templomával egyetemben. Maga a gyűjtemény még egyelőre ládába csomagolva várja a beköltözést és kiállítást. Elvezette azonban dr. Patai annak a pesti zsidó műgyűjteménynek a megtekintésére, amely már valóságos múzeumnak felel meg és mint ilyen lett ismertessé nemcsak a „Mult és Jövő“ külön számai révén, hanem a külföldi nagy encyklopédiák útján is, melyek dr. *Friedmann* Ignác zsidó műgyűjteményéből számos közleményt adtak. Salom Asch nagy élvezettel szemlélte a „*Friedmann-múzeum*“ ritkaértékű darabjait, amelyek a mult századok zsidó atmoszféráját és a zsidó lélek művészetét varázsolják elő.

A főváros nagy fogadóestjén történt, hogy Salom Asch panaszkodott, mennyi mesümeddel találkozik itt Budapesten. „Ügy látszik — mondja —, ezek itt Budapesten külön községet alkotnak.“ Közbeszól Félix Salten: „Így van ez mindenütt a világon. Még Amerikában is ezt tapasztaltam legutóbb, a renegátok maguk között maradnak és csakugyan afféle külön hitközséget alkotnak.“ „A kereszténnek jobban szeretik az egzenesgerincű, önértetes zsidókat, mint azokat, akik zsidóságot elbujtatni igyekeznek“ — toldja meg Salom Asch. Avigdor Hameiri elmondja, hogy Palesztinában várják Salom Asch odaköltözését. „Bár csak lehetne minél előbb“ — feleli Salom Asch. — „De foglalkozom erősen a gondolattal.“ — „Ott nagyszerűen lehet dolgozni“ — lelkesedik Félix Salten.

A Pen-Clubok kongresszusának legelőkelőbb vendége Galsworthy, az angol arisztokrata író, akinek művei milliószámra vannak elterjedve a világ minden nvelvén. Patai József megkérdi tőle, volt-e már Palesztinában és mi a véleménye az angol mandátum-politikáról? Galsworthy hideg

arisztokrata szemei fölviillannak egy pillanatra: „Ó, Palesztina! Rég vágyódom, hogy meglátogassam a Szentföldet, de eddig nem jutottam hozzá. Legközelebb egyiptomi utazással összekötve megvalósítom ezt a régi vágyamat. Nagyon örülök az onnan érkező jó híreknek, a palesztinai zsidó telepek fejlődésének, a zsidók és arabok közötti viszony javulásának. Magával a kérdéssel, sajnos, nem igen foglalkozhattam eddig, miután minden időmet az irodalom foglalja le.“

A VI. KÖZSÉGKERÜLETI ELNÖKI ALLÁS BETÖLTÉSE. Ha kissé viharosan is, mégis csak békésen befejeződött az a választás, amely a sokáig vitatott kérdést eldöntésre juttatta. Amint dr. *Hevesi* főrabbi felszólalásában mondotta: két férfiú érzi magában a hivatottságot és a vágyat, hogy a zsidóság országos ügyeit intézze, ez nem lehet elválasztó és diszharmoniat okozó pártharcok gyújtópontja, hanem örvideni kell, ha minél többen kérnek részt a zsidó munkából. A választás előtt felszólaltak még Gál Jenő, Fábíán Béla, dr. *Rosenák Miksa*, stb. Sándor Pál választási elnök kérte a résztvevőket, hogy óvják meg a közgyűlés méltóságát a mai súlyos időkben, úgyis módjában lesz a többségnek dönten. A megejtett titkos választás eredményeként kihirdette, hogy 227 szavazat *Stern*

Templomi hímzéseket

készít művészies kivitelben, régi hímzéseknek átdolgozását elvállalja olcsó árak mellett

HERZ EMMA
ARANYHÍMZŐ MŰTERME

Budapest, IV.,
Kossuth Lajos-utca 3.
Telefon: Aut 856-32

HIS MASTER'S VOICE 128.-

COLUMBIA GRAMOFON 88.-

VIKO .. GRAMOFON, 10 lemez vihető bennük 80.-

VIKOLETT GRAMOFON, 10 lemez vihető bennük P

ha régi rádióját vagy gramofonját beszolgáltatja. Néhány napig tartó csereakció. Az ország legnagyobb gramofon- és lemeztermét mindenkinek ismernie kell!

Sternberg

királyi udvari hangszergyár

ZONGORA RÁDIO

II., RAKÓCZI-UT 60

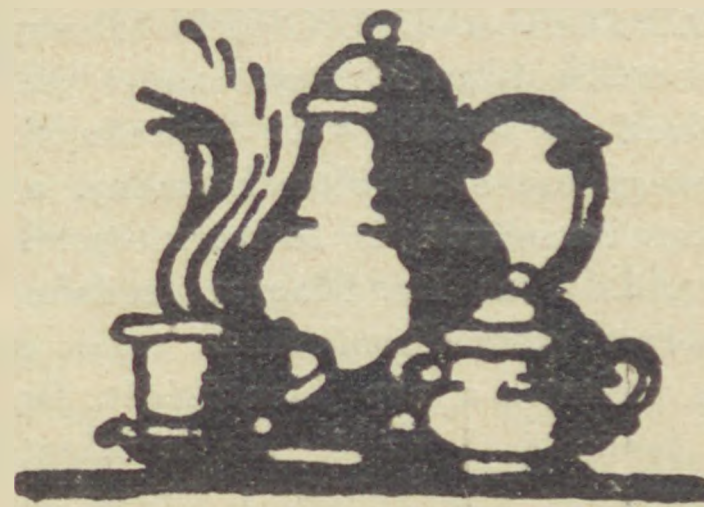
Arjegyzék ingyen!

Samura esett, 147 pedig budai *Goldberger* Leóra, a többség tehát Stern Samu elnöksége mellett határozott. Ezután Kramer Miksa, a Chevra elnökének vezetése alatt küldöttség ment az új elnökért, kinek Sándor Pál meleg szavakkal átadta a mandátumot. *Stern* Samu programbeszédében kifejtette a magyar zsidóság országos problémáinak lényegét, rámutatott a legsürgősebben megoldásra váró kérdésekre, végül kijelentette, hogy legfontosabb program-pontjául a békét mindenfelé és reméli, hogy módjában lesz azoknak is megnyerni a bizalmát, akik ezt eddig nem előlegezték neki. *Szántó* Jenő, a budai hitközség alelnöke köszönetét fejezte ki a választási elnöknek, majd *Kiss Arnold* dr. vezető főrabbi megható beszéddel áldotta meg Stern Samut új elnöki méltóságában.

DR. FRIEDMANN IGNÁC CIKKÉHEZ („Neolog-vagy vallásos, liberális zsidóság”), mely a *Mult és Jövő* legutóbbi számában jelent meg, számos hozzászólás érkezett szerkesztőségünkhöz. A probléma, mely báró Hatvany Bertalan, dr. Kiss Arnold, dr. Fényes Mór és mások cikkeivel vetődött fel e hasábkon, új megvilágítást nyert dr. Friedmann Ignác fejtegetéseivel és mindenestre öröndetes, hogy a kérdés a mai súlyos, válságos idők dacára annyira foglalkoztatja a lelkeket. Mindamellett egyelőre nem adhattunk helyet a további hozzászólásoknak és a vita folytatását alkalmasabb időpontra halasztjuk.

AZ IZRAELITA SZÜNIDEI GYERMEKTELEP EGYESÜLET hétfőn tartotta XX. rendes közgyűlését nagyszámú és előkelő közönség jelenlétében, *Deutsch Vilmos* egyesületi elnökhelyettes, tőzsdetanácsos vezetésével. Napirend előtt megemlékezett az egyesület elhunyt pártfogóiról és kegyelettel adózott *Grauer Vilmos* dr. elhunyt elnök emlékének. A közgyűlés a megüresedett elnöki székbe egyhangú lelkesedéssel az egyesület eddigi társelnökét és bőkezű támogatóját, *Kálmán Henrik* kincstári főtanácsos, vezérigazgató-helyettes választotta meg. Az új elnököt az egyesület nevében *Groszmann Zsigmond* dr. pesti rabbi, a pesti izr. hitközség nevében *Stern Samu* udv. tan. elnök, a budai izr. hitközség nevében *Szántó Jenő* igazgató, al-elnök, az egyesületi tagok nevében *Hajdu Miklós* dr. vezérigazgató köszöntötték. *Kálmán Henrik* kincstári főtanácsos, vezérigazgató-helyettes megköszönve az üdvözléseket, mélyreható szavakkal emlékezett meg az egyesület nagy szociális jelentőségéről és szükségesnek mondotta az egyesület eddigi tevékenységében megnyilatkozott szellem fenntartását és a nyaraltatásra kiküldendő gyermekek számának fokozását. A heterjesztett jelentésekből kitűnik, hogy az egyesület az elmúlt évben 710 szegény fővárosi gyermeket küldött diósjenői és balatonboglári telepére nyaralni. A választások során tiszteletbeli elnökké *Deutsch Vilmost*, tiszteletbeli tagokká *Láng Lajos* dr. felsőházi tagot és *Schuler Dezső* dr. fővárosi tanácsnokot választották meg. A közgyűlés, mely *Schreiber Lajos* dr. rabbi imájával ért véget, köszönetet szavazott a végzett eredményes munkáért *Galambos Jenő* ügyvezető igazgatófőtábornak.

A MIZRACHI IFJUSÁG KONFERENCIÁJA május közepén folyt le a Pesti Chevra Kadisa dísztermében. *Molnár Dénes* nyitotta meg a kongresszust, melyet dr. *Izsák Ede*, a MOSz. elnöke üdvözölt. A Szentföldről hazatért *Ullmann Ede* a Mizrachi jeruzsálemi világközpontjának üd-

Sanyaru életvi-

szonyok közepette is örülni a jelennek — mert csakis a jelent éljük át valóban — akkor vagyunk képesek, ha a korszak legértékesebb javát felismerjük, megbecsüljük és élvezzük. Minden-napi nélkülözhetetlen élvezetünk a kávé; az emberiség a kávé korszakát éli.

JÓ KÁVÉ - MEIN KÁVÉ EGY FOGALOM!

vözetét tolmácsolta. Dr. *Neumann József* óbudai főrabbi ünnepi szónoklata után *Gottlieb Jenő* a vidéki szervezkedésről számolt be, *Rauchwerger Jenő*, *Neumann Lajos*, *Fellner E.*, *Spielberger József*, *Ábrahmsohn Lili*, *Herschkovits Ernő*, *Fränkel Jenő*, *Tisbi Illés* és *Klein Eljáhu* kolozsvári tanár lelkes beszédei nagy hatással voltak a Mizráchi ifjúságra.

VERMES ERNŐ ELŐADÁSAI SZENTFÖLDI UTJÁRÓL.

Vermes Ernő temesvári gyárigazgató, az Erdélyi Zsidó Nemzeti Szövetség elnöke, nemrég tért haza szentföldi újáról és az erdélyi zsidóság meghívására egymásután tartja értékes beszámolóit palesztinai tapasztalatairól. Aradon dr. *Fuchs Albert* megnyitója után teljes órahosszat ismertette az épülő Palesztina gazdasági, társadalmi és kulturális életét és amikor szavait az ereci ifjúság apoteozisával befejezte, a közönség lelkes tapsokkal honorálta előadását. A gyűlésen felszólalt *Gizskalay János*, a kitűnő költő és dr. *Gelber*, a jeruzsálemi Keren Hajeszod delegátusa.

KUFFLER כ"ע"ר EITEREM

Vilmos császár-ut 39 Hajós-utca sarok Alapítva 1902-ben
Telefon: Aut 167-57

Étlap szerint
választható **menü** délben **1.80**
leves, sült. tészta és fekete

Házonkívül is!

10 napl bérletjegynél külön engedmény. Összejöveletek és lakodalmak részére külön terem. Menürendszer alapján is

SIRKŐVEK

Városi üzlet: Budapest, VII., Károly-körut 3/c
Telefon: J. 349-95 Dob-utca sarok

PFEIFER ÉS HESZKY kőfaragóm sterek
sirkőraktára
Budapest, X., Újtemetőnél Telefon: Kőbánya 57-71

Előrehaladt időny miatt leszállított árk!

A TANÍTÓKÉPZŐ JUBILÁRIS ÜNNEPÉLYE impozáns keretek között folyt le. A háromnegyedszázados jubileum alkalmából összegyűltek az intézet volt tanítványai, tisztelői és barátai és megjelentek a kultuskormány, a főváros, a tanügyi fölöttes hatóságok és testvérintézetek képviselői. *Wertheimer* Adolf, az Izr. Magyar Irodalmi Társulat elnöke, az intézet igazgatótanácsának tagja, magasröptű megnyitójában méltatta a nap jelentőségét. Dr. *Gerlóczy* Károly min. tanácsos a vallás- és közoktatásügyi miniszter és az államtitkár képviselője, a kultuskormány gratulációját tolmácsolta. Az ünnepi beszédet dr. *Szemere* Samu, az intézet igazgatója mondta. Ecsetelte az iskola történetét és kapcsolatát az államhoz és felekezethez. Kegyelettel emlékezett meg a volt igazgatókról, különösen hivatali elődjéről, *Bánóczi* Józsefről, tudós tanáiról, támogatóiról, hősi halottairól és tanítványairól. Az igazgató ünnepi beszéde folyamán hullott le a lepel dr. *Bánóczi* József arcképéről, melyet az intézet jeles festőművész-rajztanára, *Erdős* Lajos készített. *Balázs* Béla, kir. főigazgató és dr. *Gábor* Gyula kormányfőtanácsos beszédei után *Stern* Samu udvari tan., a pesti izr. hitközség elnöke, kifejtette, hogy mint az ország legnagyobb hitközségének vezetője, az intézet anyagi és erkölcsi áldozatos támogatását a magyar zsidóság kötelességének vallja. Dr. *Ruffy* Kálmán tanácsjegyző a székesfőváros üdvözlét hozta. *Sólyom* János igazgató az Eötvös-Alap nevében köszöntötte a jubiláló intézetet. Dr. *Groszmann* Zsigmond, a pesti izr. hitközség rabbiságának, dr. *Hoffer* Ármin, a Rabbiképző professzora, a testvérintézetnek szerencsekívánatait fejezte ki. Az öreg diákok nevében és mint az Orsz. Izr. Tanítóegyesület elnöke, *Schichtanz* Ármin igazgató beszélt. Végül *Salamon* János V. éves tanítójelölt a mostani diákok nevében tett hitvallomást az Alma Mater mellett. Majd dr. *Richtmann* Mózes, az intézet rabbitanára, megható imájában Isten áldását kérte az ünneplő iskolára.

A KISKUNFÉLEGYHÁZI izr. hitközség kultúrbizottsága május 26-án nagysikerű kultúrestét rendezett, amelyen dr. *Patai* József a héber költészet fejlődéséről nyújtott összefoglaló képet. *Böhm* József elnöki megnyitója és hangulatos profán imája után *Kellerman* Sándor szavalt Kiss József és *Patai* József verseiből nagy hatással. *Léderer* Andor zárószavai fejezték be a kultúrestét, amelyre számosan jöttek a környék városaiból és községeiből is.

50 ÉVES NYOMDÁSZI JUBILEUMÁT ünnepelték *Polgár* Jakabnak, a népszerű nyomdai művezetőnek, aki több mint 10 éven át — a Korvin grafikai műintézetben — a „Mult és Jövő” technikai irányítását is végezte. Intim, meleg ünneplésben részesítették a jubilánst.

Dr. LANTOS TIVADAR A PHÖNIX KKL-OSZTÁLYA ELÉN. A „Phönix” Biztosító Társaság KKL-osztályának (Metropol) vezetésétől *Székely* Béla igazgató megvált és a nevezett társaság igazgatósága ezen osztály vezetésével dr. *Lantos* Tivadart bízta meg.

A JESIVÁKÉRT! Az Országos Tomché Jesivász Egyesület (Győr), mely annyi érdemet szerzett már eddig is a talmudtanulmányozók támogatása körül, szívhezszóló felhívással fordul a közönséghez: *Adjon mindenki legalább egy koszt nap-megváltásnyi összeget a szent cél érdekében*, hogy az egyesület a nehéz időkben eleget tehessen nemes

feladatának. „Porbatiport szent Tóránk esdően nyújtja karjait felétek, nyujtsátok feléje fölemelő védő kezeiteket!” Adományok küldendő: Országos Tomché Jesivász Egyesület címre, Győr. Postacsekk szám: 40.530.

A BUDAPESTI THÓRA CHASZED EGYLET (Szövetség-utca 43.) megválasztotta elnökévé dr. *Kronovitz* Bélát, az ismert nevű fogorvost, alelnökök lettek: dr. *Gondos* orvos, *Guttmann* Mór, *Csillag* Márton, *Grün* F. Az új elnökséget a péntek esti istentisztelet után iktatták be. *Braun* Izráel rabbi régi bibliamagyarázó fejtegetések kapcsán köszöntötte a vezetőséget, majd dr. *Patai* József az Imaegyesület üdvözlét tolmácsolta. Dr. *Kronovitz* Béla elnök megindultan mondott köszönetet és az új vezetőség nevében is megfogadta, hogy az Egyesület szent céljait minden erővel előmozdítani fogja.

Balatoni gyermeküdülő

Balatonlellén

5-15 éves leányok és fiúk részére

Gondos felügyelet. Bőséges ellátás.
Német társalgás. Sport. Saját strand

Prospektust küld:

Pásztor - nevelőintézet

Budapest, VI., Délibáb-utca 25. Telefon 191-48

Pásztor- internátus fiúnevelőintézet

elemi és középfoku
iskolai tanulók

részére.

Budapest, VI., Délibáb-utca 25. szám
Telefon : 19-1-48.

SAJÁT MŰHELY

Neuvirt Testvérek

szakképzett órák és ékszerész mesterek

Budapest, VI., Király-u. 28

Alkalmi és nászajándékok, arany és ezüst
dísz tárgyak, evőeszközök, tálcák, serlegek,
gyertyatartók saját műhelyünkben készülnek!

ARANY, EZÜST, BRILIÁNS BEVÁLTÁS

KÁLMÁN ISTVÁN

kőfaragómester

Károly-körút 9. II. udvar

Szombaton zárva.

* A legértékesebb márvány- és gránitsiremlékeket olcsóbban szállítom, mint bárki!

SIRKŐ

Vörösmárvány talapzatok P 50-től fölfelé

Ruskievi fehér és rózsaszín P 100-tól „

Sirkeret P 30-tól „

KÜLFÖLDI KRITIKÁK PATAI JÓZSEF HERZL-KÖNYVÉRŐL. Az egész világsajtó a legnagyobb melegséggel méltatja Patai József nagy Herzl-biográfiáját.

A berlini „Jüdische Rundschau“ írja többek között: „Von den bisher erschienenen Biographien aber ist die vor kurzer Zeit in Herzls Geburtsstadt Budapest von dr Josef Patai besorgte die umfangreichste. Beim Durchblättern des stattlichen, prunkvoll ausgestatteten und graphisch muster-gültigen Bandes bedauert man nur, dass diese Biographie nicht in einer im jüdischen Volke mehr verbreiteten Sprache abgefasst ist... In Patais Biographie ist Herzls Abstammung und Kinderzeit in einem Masse berücksichtigt, wie man es bisher noch nirgends getan hat. Die Portraitreproduktion von Theodor Herzls Grosseltern väterlicher und mütterlicherseits, das Mädchenbildnis seiner Mutter Jeanette, die Reproduktion der ersten Schulzeugnisse von Theodor Herzl sind in Patais Herzl-Biographie zum ersten Male der Öffentlichkeit übergeben. Patai bemüht sich, alles Material aus dem privaten, künstlerischen und politischen Wirken Theodor Herzls durch eine Zusammenfassung der Vergessenheit zu entreissen. Diese Absicht erscheint ausserordentlich unterstützt durch die fast lückenlose Aufnahme aller vorhandenen Bilder, die auf Theodor Herzl Bezug haben. Das Buch dürfte ein Schmuckstück jeder ungarischen-jüdischen Bibliothek werden und verdient auch ausserhalb Ungarns Beachtung. Die Biographie ist im Verlage „Pro Palästina“ erschienen und Dr. Ignatz Friedmann, dem Vorsitzenden der Ungarischen Jewish Agency, gewidmet.“

A Herzl-könyv megrendelhető a „Mult és Jövő“ kiadóhivatala útján, Budapest, V., Vilmos császár út 34. Telefon Aut.: 199—55. Ára füzve 16 P, díszkötésben 20 P. A „Mult és Jövő“ előfizetőinek 25 százalék kedvezmény.

AZ ERDÉLY-BÁNÁTI RABBIEGYESÜLET május hó 30-án tartotta meg kongresszusát Brassóban, amelyen megjelentek majdnem kivétel nélkül Erdély-Bánát zsidó hitközségeinek főabbijai és rabbijai. A rabbigyűlést dr. Lövy Ferenc marosvásárhelyi főrabbi, mint elnök hívta egybe és ő tett jelentést elődjének, néhai dr. Eisler Mátyás cluji főrabbi, a Rabbiegyesület volt elnökének elhalálózása óta történt eseményekről és tett intézkedésekről. A hitoktatás intenzívebbé tétele, valamint az ifjúsági istentiszteletek rendszeresítése, megfelelő hittani tankönyvek szerkesztése, a hitélet kimélyítése, mint elsőrangú feladatok szerepelnek a rabbikar feladatai között. Majd megalakították, azaz újból megválasztották az új tisztkart és dr. Lövy Ferenc elnök buzdító zárszavaival ért véget Erdély-Bánát rabbijainak impozáns gyűlése.

TISBI ILLÉS VERSKÖTETE, „Sötét percek éneke“ a napokban jelent meg. Részletes méltatására visszatérünk.

A **PESTI IZRAELITA NŐEGYLET KÖZGYŰLÉSE** kemesmihályfalvai Deutsch Antalnén elnöklete alatt. Az elnöki megnyitó után dr. Halom Dezsőné előljáró üdvözölte az elnökasszonyt, majd Breuer Ármint főtítkár dr. Bacher Vilmosné, az egyesület volt előljáróját és Steinberger Jakabné volt választmányi tagot parentálta el. Ezután előterjesztette az 1931. évről szóló jelentést. A közgyűlés ezután köszönetet szavazott az elnökségnek, a választmánynak és a főtítkárnak, valamint a sajtónak, végül megválasztották a számvizsgáló bizottságot.

LAKOS ALFRÉD ALBUMA. Lakos Alfréd összegyűjtött kiválóbb zsidótárgyú kompozícióiból, mintegy 30—40 darabból albumot készül kiadni. A kiváló festőművész, ki-nek híre az ország határain túl is széles körökben elterjedt, a zsidó élet jeleneteit, örömet és szenvedéseit, valamint a Biblia számos jelenetét örökíti meg az albumban.

HAZASSÁG.

Sussmann Anna, Sussmann rabbi úr leánya, vasárnap tartotta esküvőjét Reinitz Józseffel, a pétervásári főrabbi fiával, a Kazinczy-utcai templomban.

Csányi Rózi és György Dezső dr. (Budapest) május hó 24-én a Dohány-utcai izr. templomban tartották meg esküvőjüket.

HALÁLOZÁS.

A budai hitközség és szentegylet volt kiváló elnöke, Grünwald Samu elhunyt. Igazán jótékony, melegszívű, lelkes zsidó ember szállt vele sírba. Halálát özvegye, szül. Sugár Antónia, leánya, Vikár Gézané szül. Grünwald Ilonka, veje, Vikár Géza kormányfőtanácsos, unokái és kiterjedt rokonság gyászolja.

Dr. Bánóczy Józsefnek, a feledhetetlen magyar zsidó irodalomtörténet-tudósnek özvegye 69 éves korában elhunyt. Nagy részvét mellett temették a rákoskereszturi temetőben előkelő közéleti szereplőkből, irodalmi és politikai kitűnőségekből álló gyászoló közönség jelenlétében.

Nagy részvéttel kísérték utolsó útjára a tragikus véletlennek áldozatul esett Freund Lászlót, Freund Zsigmond cinkográfus fiát, akit oly fiatalon ragadt el a halál.

NYARALTATÁSI AKCIÓ. Reichmann Mór városi tanító vezetése alatt leányok és fiúk üdülőtelepe működik nagy sikerrel Balatonbogláron bérelt villában. Szigorúan rituális. Prospektust küld: Reichmann Mór városi tanító, Kecskemét, Lestár tér 1.

A **GENERÁLI SZÁZÉVES JUBILEUMA.** Kivételesen szép ünnepet ült a Triesti Általános Biztosító Társulat, mely száz évvel ezelőtt, 1831 december 26-án alakult és mindjárt megalakulásakor hazánkban is megkezdte működését, megvetve alapját a magyar biztosítás fejlődésének. Az intézet tevékenysége nemcsak a biztosítási intézmény sziklaszilárd kiépítésében, hanem a magyar közgazdasági életre jelentékeny hatású intézetek, köztük a Magyar Általános

Belvárosi Leányinternátus

magaslati gyermeknyaraltatása a Bakony legszebb részén, nagy fenyőerdők között. * Strandfürdő. * Kitűnő ellátás. Gondos felügyelet. * Havonta 110 pengő.

Váci-utca 72 (Szerb-utca sarok) * Telefon: 84-6-53

NEIGER

J. rituális étterme

Budapest, VI., Teréz-körút 4

Lakodalmak és bankettek részére külön díszterem! Ujjonnan átalakítva

Kitűnő 4 fogásos ebédet házhöz szállítunk P 1.80-ért

SIRKÖVEK

a legolcsóbb árban kaphatók

TELEFON: JÓZSEF 414—92

BOROS ÉS KOHN sirkőraktárában

Budapest, VII., Károly-körút 17. Orczy-ház

Takarékpénztár Rt. és a Magyar Jég- és Viszontbiztosító új vezetőség állt a magyarországi igazgatóság élére, mely Rt. megalapításával is megnyilvánul. A világháború után a múltak hagyományait a modern kor követelményeivel egyesíti és ebben a szellemben vezetett munkájával biztosítja a Generali vezető pozícióját a hazai biztosítás terén. A hatalmas világintézet biztosítéki alapja 1.471.000.000 lírát, az életbiztosított tőke több, mint 6 milliárd lírát, kárfizetései pedig az alapítástól kezdve 10 milliárd líra körüli összeget tesznek ki. A hatalmas összegekben megnyilvánuló eredmény annak a bizalomnak köszönhető, melyet a Generali a biztosított felek milliói körében száz év alatt magának kivívott és ez teszi a Generali százéves jubileumát a magyar közgazdasági élet jelentős eseményévé.

PÁLYÁZAT. A Magyar Izr. Kézmű- és Földművelési Egyesület tanoncotthonában 12 és kertészképzőtelepén 16 ingyenes bennlakó növendék nyer felvételt. Pályázhatnak 14—17 éves ipari és mezőgazdasági pályára alkalmas, ép és egészséges, árva és szegény fiúk. Mindkét intézmény bennlakó növendékeinek felvételéhez a középiskola négy osztályának sikeres elvégzése elengedhetetlen kellék. A kérvényt — melyhez születési, iskolai, újraoltási és szegénységi bizonyítvány csatolandó — az egyesület központi irodájában (VII., Damjanich-utca 48.) kell folyó év július 1-ig benyújtani. Az évvégi iskolai bizonyítványt egyelőre a fél-évi értesítő helyettesíti. Ezenkívül felvételt nyer 20 tanoncotthoni künnlakó növendék. E helyekre benyújtandó kérvényhez ugyancsak a fentemlített okmányok szükségesek. A kertészképzőtelepre korlátolt számban felvételt nyernek az ellátást megtérítő növendékek is. Felhívja továbbá az egyesület a különböző szakmájú iparosokat, hogy amennyiben tanoncra van szükségük, ebbeli igényüket az egyesület központi irodájában (VII., Damjanich-utca 48.) jelent-
sék be. *Az Elnökség.*

A NAGYVÁRADON 40 ÉVE FENNÁLLÓ és régóta hírnévnek örvendő Grosz-féle orth. kóser vendéglő Timisoara—Temesvárt (Lloyd-sor 11. sz.) egy a minden igényeknek megfelelő vendéglőt nyitott, melyet olcsó árainál, elsőrendű ételénél és pontos kiszolgálásánál fogva az oda-utazó bel- és külföldi hittestvéreink figyelmébe és pártfogásába ajánljuk. A vendéglő dr. Schück Bernát temesvár—józsefvárosi orth. főrabbi úr felügyelete alatt áll.

ISKOLAI JUTALOMKÖNYVÜL kedvezményesen megrendelhetők a Mult és Jövő könyvei. A Biblia képekben 500 illusztrációval. A Feltámadó Szentföld 200 illusztrációval. Patai József: Herzl 100 illusztrációval. Patai: Kabala, chaszid-legendák. Sass Irén: Énekek éneke. Bibliai regény. Patai Edith: Engem is hív a föld. Mult és Jövő kiadóhivatala, Vilmos császár-út 15, Vadász-u. 11.

MÁTRAHÁZA - MÁTRAFÜREDEN NYARALNI AKARÓK részére kitűnő házikoszt kiszállítását vállalja ifj. Klein Sámuel orth. kóser kifőzés és falatozó. Gyöngyös, Hanisz-tér 2., Luby-ház.

„Té” az egyetlen *harisnyát* rító csott, amely lazán és biztosan kapcsol és azért nem tépi a *harisnyát*, szimpla réteggel sem nyíllhat ki, a testhez nem ér, nem piszkolódik, finom és elegáns, tartósságánál fogva a legolcsóbb, olyan, amilyent a hölgyek régen várnak.

* Minden üzletben és füzösnél kapható! *
Magyar találmány! * Magyar gyártmány!
Törv. védve!

FIGYELEM!
A Fränkel-féle orth. פנזיון penzió és étterme Siófokon
az idei szezónra két helyen nyílt meg
István-u. 4. sz., a Vilma-telepen és Batthyány-u. 21. sz., a fürdőtelepen.
Előjegyzés és érdeklődés: **Fränkel orth. פנזיון penzió és éttermében** Budapest, VII., Rombach-utca 11.
Telefon J. 372-57

POLLÁK SAROLTA kozmetikus legmodernebb szépségápoló intézete. Hajszálok kiirtása arcról, karról. Szemölcsirtás. Hámlasztások. Bérletrendszerű arc-ápolás. Esti kikészítés. „MIRACLE” krém, puder, szappan hatása bámulatos. Ránctalanít, üdít, szépít, fehérit. Szétküldés utasítással. Díjtalan tanácsadás (Prospektus). VI., Andrássy-út 38, I. em. Párisi áruházal szemben.

Sirkövek Budán, Margittánál **59-es villamos végállomás**
a Farkasrétai zsidótemetővel szemben
Telefon: Aut. 572-59

Perzsa szőnyeg

Antikbutor

Műtárgyak alkalmi vételekből!

ANTI-KART R. T.

IG.: STERNBERG Z. J.

VII., DOB-UTCA 31. SZÁM

Felölős szerkesztő és kiadó: DR. PATAI JÓZSEF.

Kiadóhivatali igazgató: VIRÁG GYULA

Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, V., Vilmos császár-ut 34

Hungária Hirlapnyomda R. T. Budapest. Felölős: Schmidek Géza.

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

A napokban megjelenik

Edmond Fleg (Paris): Miért vagyok zsidó?

A modern zsidó
problémájának új-
szerű megvilági-
tása. A felelet,
melyet minden
zsidónak meg-
kell adnia a
kérdésre

Mult és Jövő kiadása
Ára 2 pengő

SIREMLÉKEK

bel- és külföldi márványokból
legolcsóbb áron

EICHBAUM MÓR KŐFARAGÓMESTER

Telefon: Aut. 246-74
Tervezések díjtalanul

SIRKÓRAKTÁRA
V., Pozsonyi-út 1-3

A legszebb
ajándék

Patai József HERZL könyve

370 oldalas albumalakú mű, száz
illusztrációval és műmelléklettel

Ára kartonborításban P 16.—
Díszkötésben „ 20.—
Amatőrkiadás a szerző aláírásával „ 30.—

A Mult és Jövő előfizetőinek 25% kedvezmény

Pro Palesztina kiadás

A Mult és Jövő kliséit

C. Angerer & Göschl

chemigrafiai műintézete

B U D A P E S T

VII., Csengery-utca 20

szállítja

EZÜST

díszműáru,
evőeszközök
gyári árban

SCHLEIFER ezüstárugyár
VII., Kazinczy-utca 10. Telefon: J. 435—28

Hölgyek jelszava:

Legjobban vásárolhatunk

Klein Antal

divatáruházában

Budapest, VII. ker., Király-utca 53. szám.
(Akácia ucca sarak)

STRASSER MANÓ LAKBERENDEZŐ, KÁRPITOS ÉS DÍSZÍTŐ

Készít: egyszerű és ipar-
művészeti lakásberendezé-
seket, valamint javításokat
és átalakításokat!

BUDAPEST,
IX., ULLÓI-ÚT 9.
TELEFON: 864—78

JAKOBI G. LAJOS
URISZABÓ

Budapest, VI. ker.,
Podmaniczky-utca 6
Telefón: Aut. 153-94

KOLLER CSILLÁRGYÁR

Budapest, VIII., Dobózi-utca 15. szám

(az udvarban) Telefon:
J. 313-37. 5 mintaterem.
Felújítások, színezés,
nikkelezés, ezüstözés
és aranyozások.

Igen mérsékelt árak!

SIRKŐVEK

a legolcsóbb árban kaphatók מצבות

ADLER J. sirkőraktárában

VII., Károly-körút 7. Tel.: J. 364-20. Szombaton és
ünnepnap zárva

Egyedüli szombattartó a

»Favorit« Gözmosóda

kelmefestő és vegytisztító (Tul.: Berkovits Lajos)

Budapest, VI., Paulay Ede-utca 51.

Telefon: 270-14

Háztól és házhoz
szállítás. Vidékre
külön postaosztály
Üzlethelyiséggel rendel-
kező egyéneknek helyben
és vidékre képviselőt adok

KATZERE.

u d v a r i s z ű c s

Budapest, VI., Ó-utca 34

(Nagymező-utca sarok)

Molykár elleni
megóvás. Letéti
jegyükre ban-
kunk p é n z -
köcsönt nyújt!

Fürth A. Marcel

lakástakarító és féregirtó vállalata

Budapest, VII., Rottenbiller-utca 37/C
(Odeon-ház)

Telefon: J. 465-78

Elkészítésmunka * Prima referenciák

Ami a szülőköt legjobban érdekli

Leány- és fiúruha,
Leány- és fiukabát

LITZMANN IRMA
Budapest, VI. ker.,
Király-utca 18. sz.

DÖMPING

áron vehet elsőrendű

BUTORT

Hálósobák P 300

Ebédlők . . P 550

Rekamier . P 180

KLEIN DÁVID

Nagymező-utca 36

Hangszerek, zongorák
részletre is legolcsóbban

REMÉNYINÉL

VI., Király-utca 88

Tábla- és tüköruveg nagykereskedés

F. J. WEISS GYULA

Budapest, V., Vadász-utca 29

Telefon: Aut.

101-12, 101-13

Bőrönd és egyéb bőrárakat átalakítás miatt

MOST

a Muzeum-körúti CSÁNGÓ bőröndösmesternél önköltségi áron alul is vásárolhat

Óvakodjék silány utánzattól, mert az **eredeti CSÁNGÓ bőröndös-
mester** készítményeit 26 év óta **csak a Muzeum-körút 5. alatti
üzletében árusítja!** Fiókküzlete nincs, hasonló nevű céggel nem azonos!